

وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و تربیة معلم
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

رهنمای معلم تعلیم و تربیه اسلامی صنف هفتم (مذهب جعفری)

سال چاپ ۱۳۹۶

رهنمای معلم تعلیم و تربیه اسلامی صنف هفتم (مذهب جعفری)

کتاب های درسی متعلق به وزارت معارف بوده خرید و فروش
آن در بازار جداً ممنوع است. با متخلفین برخورد جدی صورت
می گیرد.

وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و

تربیه معلم

ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی

و تألیف کتب درسی

کتاب معلم

رهنمای تدریس تعلیم و تربیه اسلامی

صنف هفتم

(مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۶ هـ. ش.

مؤلف: عبدالظاهر مدقق ترگانی

ادیتور علمی و مسلکی: مؤلف محمدباقر جعفری غزنوی

ادیتور زبانی:

ادیت سیاسی و فرهنگی:

- داکتر عطاء الله واحدیار مشاور ارشد وزارت معارف و رئیس نشرات.
- حبیب الله راحل

کمیته نظارت:

- دکتور اسدالله محقق معین نصاب تعلیمی، تربیه معلم و مرکز ساینس
- دکتور شیر علی ظریفی مسؤول پروژه انکشاف نصاب تعلیمی
- معاون سرمؤلف عبدالظاهر گلستانی رئیس عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

طرح و دیزاین: محمدعلی نظری و سید کاظم (کاظمی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، کوچر دي	پامېریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلېږي	لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر	وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

پیام وزیر معارف،

استادان و معلمان محترم،

تعلیم و تربیه اساس توسعه و انکشاف هر کشور را تشکیل می دهد و نصاب تعلیمی یکی از عناصر بنیادی تعلیم و تربیه می باشد که مطابق انکشافات علمی و نیازمندی های جامعه وضع می گردد، واضح است که انکشافات علمی و ضرورت های جامعه همواره در حال تطوّر می باشد؛ بناءً لازم است نصاب تعلیمی نیز به صورت علمی و دقیق مطابق ایجابات عصر و زمان انکشاف نماید. البته نباید نصاب تعلیمی تابع تغییرات سیاسی، نظریات و تمایلات اشخاص گردد. کتاب رهنمای معلم که امروز در دسترس شما قرار دارد بنابر همین مشخصات تهیه و ترتیب گردیده و با تکیه بر میتودهای جدید تدریس، فعالیت ها و مواد معلوماتی نیز در آن اضافه شده است که یقیناً برای فعال نگاه داشتن شاگردان در عملیه تدریس مفید و مؤثر می باشد.

امیدوارم محتویات این کتاب که با استفاده از روش های آموزش فعال تألیف و تدوین شده است، مورد استفاده شما استادان عزیز قرار گیرد. با استفاده از فرصت از اولیای محترم شاگردان تقاضا بعمل می آید تا در تعلیم و تربیه با کیفیت دختران و پسران خود همکاری متداوم نمایند، تا به این وسیله اهداف و آروزهای نظام معارف بر آورده گردد و نتایج و دست آوردهای خوبی برای نسل جوان و کشور ما داشته باشد.

استادان و معلمان گرانقدر ما در تطبیق مؤثر نصاب تعلیمی رسالت و مسؤولیت بزرگ دارند.

وزارت معارف همواره تلاش می نماید تا نصاب تعلیمی معارف مطابق اساسات و ارزشهای دین مبین اسلام، نیازمندی های جامعه و منافع ملی و وطن دوستی با معیار های جدید علمی ساینس و تکنالوژی انکشاف نماید.

به منظور نیل به این مأمول بزرگ ملی از تمام شخصیت های علمی، دانشمندان تعلیم و تربیه کشور و اولیای محترم شاگردان تمنا دارم، تا با ارائه نظریات و پیشنهادات رهنمودی و سودمند خویش مؤلفان ما را در بهبودبخشی بیشتر از پیش تألیف کتب درسی و رهنماهای معلمان یاری نمایند.

از همه دانشمندانی که در تهیه و ترتیب این کتاب سهم گرفته اند، و نیز از مؤسسات محترم ملی و بین المللی و سایر کشور های دوست که در تهیه و ترتیب نصاب تعلیمی جدید، طبع و توزیع کتب درسی و رهنماهای معلمان زمینه سازی و یا همکاری های مادی یا معنوی نموده اند صمیمانه اظهار امتنان و قدردانی نموده تداوم همکاری های شان را آرزو می نمایم.

و من الله التوفیق

دکتر اسدالله حنیف بلخی

وزیر معارف

فهرست

۴.....	درس اول: علم عقاید.....
۶.....	درس دوم: راههای خداشناسی (۱).....
۸.....	درس سوم: راههای خداشناسی (۲).....
۱۰.....	درس چهارم: راههای خداشناسی (۳).....
۱۲.....	درس پنجم: پیامبران الهی ﷺ.....
۱۴.....	درس ششم: ویژگی های پیامبران الهی ﷺ.....
۱۶.....	درس هفتم: پیامبران اولوالعزم ﷺ.....
۱۸.....	درس هشتم: امامت.....
۲۰.....	درس نهم: امام علی ﷺ.....
۲۲.....	درس دهم: حضرت زهرا ﷺ.....
۲۴.....	درس یازدهم: معاد.....
۲۶.....	درس دوازدهم: رابطه دنیا و آخرت.....
۲۹.....	درس سیزدهم: فواید عبادات.....
۳۱.....	درس چهاردهم: اهمیت نماز.....
۳۳.....	درس پانزدهم: نماز اول وقت.....
۳۵.....	درس شانزدهم: حضور قلب در نماز.....
۳۷.....	درس هفدهم: آثار فردی و اجتماعی نماز.....
۳۹.....	درس هجدهم: نماز جماعت.....
۴۱.....	درس نوزدهم: احکام نماز جماعت.....
۴۳.....	درس بیستم: کیفیت نماز جمعه.....
۴۶.....	درس بیست و یکم: کیفیت نماز عیدین.....
۴۸.....	درس بیست و دوم: کیفیت خواندن نماز آیات.....
۵۱.....	درس بیست و سوم: کیفیت خواندن نماز میت.....
۵۳.....	درس بیست و چهارم: نماز مسافر.....
۵۵.....	درس بیست و پنجم: نماز قضا.....
۵۶.....	درس بیست و ششم: نماز باران.....
۶۰.....	درس بیست و هفتم: معنای سیره.....
۶۲.....	درس بیست و هشتم: تواضع (۱).....
۶۴.....	درس بیست و نهم: تواضع (۲).....

۶۶.....	درس سی ام: امانتداری (۱).....
۶۸.....	درس سی و یکم: امانتداری (۲).....
۷۰.....	درس سی و دوم: فحش و بد زبانی.....
۷۲.....	درس سی و سوم: آداب غذا خوردن (۱).....
۷۴.....	درس سی و چهارم: آداب غذا خوردن (۲).....
۷۶.....	درس سی و پنجم: قناعت.....
۷۸.....	درس سی و ششم: بهداشت فردی (۱).....
۸۰.....	درس سی و هفتم: بهداشت فردی (۲).....
۸۱.....	درس سی و هشتم: کار و تلاش.....
۸۳.....	درس سی و نهم: احترام به والدین.....
۸۵.....	درس چهارم: مشورت.....
۸۷.....	درس چهل و یکم: همیاری.....

اهمیت تعلیم و تربیت و رسالت معلمان

متخصصان تعلیم و تربیه هر کدام تعریف های خاص از تعلیم و تربیه دارند. عده ای تعلیم و تربیت را انتقال، ارزیابی و توسعه ی میراث فرهنگی گذشته گان می دانند. عده ای نیز تعلیم و تربیت را تشکیل نهایی، صفات و قابلیت های معین در فرد خوانده اند. پاره ای هم تعلیم و تربیت را آشکار ساختن استعداد های نهفته در ضمیر فرد یا به بیان روشن تر به فعلیت در آوردن توانایی و استعداد های بالقوه فرد می شمارند. برخی از متخصصان، تعلیم و تربیت را آماده کردن فرد برای زنده گی کردن در اجتماع معین و آشنا ساختن وی به آداب و رسوم و عقاید و افکار خاص می پندارند. امروز نظریات مفیدتری درباره ماهیت تعلیم و تربیه به وسیله دانشمندان بزرگ ابراز شده است که نقل آنها در این مقدمه دارای اهمیت خاص است.

بعضی از صاحب نظران، تعلیم و تربیت را رهنمایی جنبه های متعدد ابعاد جسمی و روحی فرد، یعنی جنبه های جسمانی، عقلانی، عاطفی، اجتماعی، کاری، هنری، جنبه معنوی و جنبه اخلاقی می دانند. جان دیویی، تعلیم و تربیت را تجدید نظر در تجربیات و تشکیل مجدد آنها به گونه ای که موجبات رشد بیشتری را در فرد فراهم نماید، تلقی کرده است.

همه تعاریف فوق از جهاتی درست اند، اما به تنهایی کافی نیستند. معلمان، از تعلیم و تربیت شاگردان انتظار زیادی دارند. آنها از شاگردان انتظار دارند که در کنار فراگیری علم و هنر با فرهنگ و آداب و رسوم کشور خود آشنا شده و به منظور سازگاری با جامعه و ورود موفقانه به اجتماع، عادات، مهارت ها و نگرش های خاصی را کسب کنند، تا در نتیجه شگوفایی استعداد ها بتوانند قابلیت های خود را تبارز دهند، مهارت های کاری و شغلی مورد نیاز را جهت کسب معاش و تأمین نیازهای اقتصادی جامعه یاد بگیرند. از سوی دیگر انتظار می رود ابعاد وجودی شاگردان که توسط زیست شناسان، روان شناسان، جامعه شناسان، فلاسفه و علمای اخلاق شناسایی شده است، از طریق بازدهی تعلیم و تربیت رهنمایی، رشد و توسعه یابد.

از نظر دین اسلام، هدف تعلیم و تربیت، پرورش افراد برای رسیدن به انسان کامل است. و انسان کامل کسی است که همه ابعاد وجودی او در حد توانایی رشد و تکامل پیدا کند. وظیفه مهم معلمان؛ رشد ابعاد وجودی انسان است چه موضوعات مختلف درسی هر کدام به دنبال تحقق و پرورش بُعد خاصی از وجود آدمی است.

هدف تعلیم و تربیت، پرکردن ذهن متعلم از حقایق و واقعیت‌های مختلف نیست. شاگرد خوب، الزاماً کسی نیست که معلومات زیادی کسب کرده است، برعکس شاگرد خوب کسی است که ابعاد وجودی او در همه زمینه‌ها رشد نموده باشد و یاد گرفته باشد که چگونه یاد بگیرد. چنین فردی در تمام عمر در پی یادگیری است. دست آورد تعلیم و تربیت این نیست که تنها به تربیت نخبگان توجه کند و به بقیه شاگردان بی‌اعتنایی کنند. نظام تعلیم و تربیت مطلوب، پرورش استعداد همه گان را مورد توجه قرار می‌دهد. تعلیم و تربیت به معنای صحیح آن به تحقق همه‌ی اهداف تعلیم و تربیت توجه می‌کند. از سوی دیگر معلم آگاه و وارد به مبانی صحیح تربیتی، در همه دوره‌های تحصیلی به تحقق تمام اهداف عمومی آموزش و پرورش از طریق فعالیت‌های مختلف درسی براساس برنامه، طرح و توجه دارد.

شاگردان در دوره نوجوانی دارای ویژه‌گی‌های خاصی هستند. در این دوره متعلمین به لحاظ بدنی وارد مرحله جدیدی از تغییرات جسمانی می‌شوند. ارتباط شاگردان با یکدیگر و گروه همسالان در این دوره شکل مخصوصی به خود می‌گیرد. آماده‌گی شاگردان در این دوره برای انجام کارهای اجتماعی و شناخت آداب و رسوم مردم و اقوام مختلف زیاده‌تر از دوره کودکی آنان است. نوجوانان در این دوره به لحاظ عاطفی از هم‌آهنگی با دیگران و انجام کارهای خوب و کمک به دیگران لذت می‌برند. آنها دوست دارند که خود به طور مستقل بسیاری از امور مربوط به خویش را انجام دهند. آنان در این دوره، علاقه بیشتری برای درک اسرار عالم هستی و یادگیری درباره طبیعت و عالم معنا از خود نشان می‌دهند. ذوق هنری و حس زیبا شناسی کودکان در این دوره بیش از دوره کودکی است. نوجوانان علاقه دارند که خود را به شکل‌های مختلف بیان کنند. آنها فرصت‌های مختلفی را برای آموزش فراهم می‌کنند. گاهی برخی از کارهای شاگردان همواره خوش آیند معلم نیست اما این فرصت‌ها از اهمیت تربیتی بالاتر برخوردارند. یک معلم آگاه، توجه دارد که از این فرصت‌ها برای رشد ابعاد جسمی و روحی شاگردان

خود در زمینه‌های مختلف علمی، دینی، اجتماعی، اخلاقی، عاطفی، جسمانی و عقلانی استفاده بیشتر نماید.

اهداف عمومی تعلیم و تربیه در افغانستان

اهداف عمومی تعلیم و تربیت در افغانستان که با در نظر داشت فرهنگ و رسومات جامعه افغانستان و انکشاف همه جانبه علم و دانش در جهت آموزش و پرورش برای افراد آن ضروری پنداشته می‌شود. نکات ذیل شاخص‌های آن اهداف می‌باشد:

الف - اهداف اعتقادی و اخلاقی

- تقویۀ ایمان و اعتقاد به اساسات دین مقدس اسلام، توسعه بینش اسلامی عاری از افراط و تفریط مبتنی بر تعلیم قرآنی و سنن پیامبر (ص)
- ایجاد روحیۀ خودشناسی به منظور خداشناسی
- تقویۀ روحیۀ اعتماد به نفس و الزام به سجایای اخلاقی
- ایجاد روحیۀ نظم پذیری و رعایت ارزشهای قانونی.
- تقویۀ روحیۀ درک مسئولیت در برابر ارزشهای تعلیمی، تربیتی، اجتماعی و انسانی.

ب - اهداف علمی و آموزشی

- در نتیجه مراحل آموزشی که به وسیله نصاب تعلیمی و سایر فعالیتهای ماورای نصاب تعلیمی صورت می‌گیرد، شاگردان دانش اساسی و لازمی را کسب و مهارتهای عالتر فکری را انکشاف خواهند داد. بنابر این اهداف مهم علمی و آموزشی زیر در نظر گرفته شده است.
- کسب و تقویۀ مهارتهای آموزشی از قبیل: شنیدن، سخن گفتن، خواندن، نوشتن، به کار بردن اعداد و حسن خط در زبانهای رسمی و خارجی.
- آموختن مهارتهای آموزش: انکشاف استعدادها برای ارزیابی خودی در مراحل آموزش و نتایج حاصله از آن.

- تقویۀ قابلیت تفکر، تعمق، مطالعه، تحقیق و ابتکار در زمینه‌های علمی، فرهنگی و فنی.
- آموزش علوم، فنون تکنالوژی معاصر و کسب مهارتهای فردی و اجتماعی مورد نیاز.
- کسب مهارت‌ها جهت حل معضلات و پرابلم‌های فردی و اجتماعی.

اهداف فرهنگی و هنری

- شناخت فرهنگ و هنر (صنایع دستی، سوزن دوزی، خامک دوزی، بافت، رسامی، خطاطی، نقاشی، تزئین خانه و موزیک) و هنرهای سالم جهانی و نیز پرورش و رهنمایی ذوق و استعداد های هنری و زیبایی شناسی.

- آگاهی از تاریخ، فرهنگ، تمدن ملی و اسلامی افغانستان و جهان.
- حفظ اصالت و انکشاف فرهنگ، آداب و سنن پسندیده جامعه افغانستان.
- انکشاف مهارت های هنری از طریق تمرین و فعالیت های انفرادی و جمعی.

اهداف مدنی و اجتماعی

تعقیب اهداف ذیل در انکشاف موقف شاگردان بحیث اعضای یک فامیل، محل، منطقه، اجتماع ملی و بین المللی کمک خواهد کرد.

- تقویه روحیه حفاظت از نوامیس ملی، تحکیم بنیاد روابط خانواده برپایه تساوی حقوق و اخلاق اسلامی.

- تقویه روحیه برادری، تعاون، صلح دوستی، عدالت اجتماعی، همبستگی ملی و بین المللی.

- انکشاف حس خیر خواهی و ارتقای فضایل دینی و اخلاقی، ضدیت با جنگ و مبارزه با مواد مخدر.

- تقویه روحیه احترام به قانون و رعایت آن و حمایت از حقوق قانونی همگانی بدون در نظر داشت قوم، جنس، سن، موقف اقتصادی و اجتماعی و وابستگی سیاسی و امثال این ها.
- انکشاف روحیه مشارکت در فعالیت های دینی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی.
- ایجاد روحیه حل مسالمت آمیز اختلافات و برخوردها بطور صلح آمیز و سازنده.
- ایجاد روحیه فرهنگ شکیبایی و تفاهم.
- تقویه روحیه استفاده از تجارب و دستاوردهای علمی و تخنیکی جامعه بین المللی.
- تقویه روحیه احترام به کرامت انسانی و اساسات حقوق بشر.
- رشد و انکشاف روحیه احترام به مقام انسانی زن و حمایت از حقوق آنان.
- تقویه روحیه رعایت حقوق بزرگان، همسایه گان، شهروندان با موازین جامعه مدنی.

اهداف اقتصادی

- درک ضرورت های انکشافی و اقتصادی جامعه و ارتباط آن با اقتصاد خانواده.
- درک ارزش و اهمیت کار و تقویه روحیه اشتغال در مشاغل مفید.

- ایجاد روحیه صرفه جویی، قناعت و پرهیز از اسراف و تجمل گرایی.

- شناخت منابع اقتصادی کشور و شیوه‌های مناسب استخراج و استفاده از آنها و پرورش روحیه

حراست از اموال ملی و منابع طبیعی.

اهداف عمومی دوره متوسطه از صنف (۲-۹)

شاگردانی که دوره ابتدایه را موفقانه سپری نمایند. طبق خواشش شامل این دوره تعلیمی و تربیتی

می‌شوند.

هدف کلی این دوره انتخاب مسیرهای مختلف زنده گی مطابق با استعداد و علاقه شاگردان و با در

نظر داشت ضرورت‌ها و امکانات کشور می‌باشد، اهداف این دوره را قرار ذیل میتوان در نظر داشت:

۱. تقویت دستاوردهای تعلیمی و تربیتی دوره‌های گذشته و آماده گی برای دوره بعدی.

۲. توسعه معلومات و تعمق در مسایل دینی، اخلاقی و مبانی اعتقادی و آشنایی مزید به دانش

اسلامی.

۳. انکشاف روحیه خود شناسی به منظور معرفت بیشتر به خداوند (ج).

۴. تشخیص استعداد های شاگردان در رشته‌های مختلف درسی.

۵. گسترش معلومات و انکشاف حس کنجکاوی شاگردان درباره محیط زیست، قوانین طبیعت،

علوم و تجارب پیشرفته بشری که با مفاهیم، وسایل و اساسات ساینس استوار باشد.

۶. انکشاف متوازن آموزش زبانهای رسمی کشور، تقویه زبان‌های مادری و زبانهای خارجی و

انکشاف سوئے علمی شاگردان در افاده مرامها به صورت تحریری و شفاهی.

۷. انکشاف روحیه اخوت، تعاون، صلح دوستی و همبستگی ملی، نفی انواع تبعیض و تعصب،

ضدیت با جنگ‌های ناروا و تروریزم، مبارزه با مواد مخدر.

۸. رشد مهارت‌های تصمیم گیری شاگردان برای انتخاب شغل مطابق با ذوق، علاقه و استعداد های

آنها.

۹. پرورش روحیه مسئولیت پذیری و انکشاف معلومات شاگردان در فعالیت‌های دینی، فرهنگی و

اجتماعی و جهت دهی شاگردان در راستای رقابت‌های سالم در کارهای شایسته.

۱۰. پرورش علاقه شاگردان به کار وسیعی در جهت فراهم ساختن زمینه‌های علمی آن.

۱۱. انکشاف مهارت‌های سنجش خودی در مراحل آموزشی.

۱۲. مواظبت از صحت جسمی خویش.

۲- مقدمه (معرفی کتاب درسی)

علماء اسلامی می گویند؛ مجموع تعلیمات اسلامی سه بخش است:

الف) بخش عقاید، یعنی مسائل و معارفی که باید آنها را شناخت و بدانها معتقد بود و ایمان آورد، مانند مسأله توحید، صفات ذات باری تعالی، نبوت عامه و خاصه، و برخی مسائل دیگر.

ب) بخش احکام، یعنی مسائل مربوط به کار و عمل که چه کارهایی و چگونه باید انجام شود، از قبیل نماز، روزه، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، بیع، اجاره، نکاح، طلاق، تقسیم ارث و غیره.

ج) بخش اخلاق، یعنی مسائل و دستورهایی که درباره چگونه بودن "انسان از نظر صفات روحی و خصلتهای معنوی است. از قبیل: عدالت، تقوا، شجاعت، عفت، حکمت، استقامت، وفا، صداقت، امانت و غیره.

علمی که متصدی بخش اول است علم کلام است، و علمی که عهده دار بخش دوم است علم فقه نامیده می شود، و علمی که بخش سوم را بر ذمه دارد علم اخلاق نام گرفته است.^۱

کتاب تعلیمات دینی نیز به همین صورت تنظیم شده است. بخش اول آن شناخت عقاید است و این بخش شامل ۱۳ درس است. در این بخش مباحثی چون دلایل وجود خدا، صفات خدا، نبوت و شناخت پیامبران، شناخت امامان و در نهایت درسهایی در باره زندگی پس از مرگ ارائه خواهد شد.

بخش دوم کتاب تعلیم و تربیه دینی به احکام اختصاص یافته است. این بخش شامل ۱۱ درس است. در این بخش بیشتر احکام نماز مورد بررسی قرار می گیرد.

بخش سوم که با عنوان آداب و اخلاق است شامل ۱۴ درس است. مباحث این بخش شامل اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی است.

^۱ مرتضی مطهری، آشنایی با علوم اسلامی، ج دوم، چاپ ششم: ۱۳۶۸ انتشارات صدرا

بخش اول

عقاید

معلومات تکمیلی بخش^۱

کتاب تعلیمات اسلامی از سه بخش عقاید، فقه و سیره تشکیل شده است. هر بخش شامل درسهای مختلف در باره عقاید، فقه و سیره می‌باشد. بخش اول مربوط به عقاید است. بهتر است در ابتدا اشاره مختصری به ماهیت و جایگاه علم عقاید یا علم کلام در میان سایر علوم و دانشها صورت بگیرد.

چرا علم عقاید علم کلام نامیده می‌شود؟

در مجموع به علم عقاید علم کلام گفته می‌شود. دلیل مساله این است که در زمانی که نخستین مباحث اعتقادی در حوزه های علمی میان مسلمانان به شیوه های مختلفی مورد بررسی و بحث قرار می‌گرفت این مباحث بیشتر به شیوه گروهی انجام می‌شد. بنا بر این وقتی افراد گروه کنار هم می‌نشستند، بحث را اینگونه آغاز می‌کردند: «الکلام فی ... سخن در این است» وقتی این سبک آغاز کردن جا افتاد به تدریج این نحوه مباحث به عنوان دانش کلام نام گرفت. برخی دیگر گفته اند وجه تسمیه علم عقاید به علم کلام در این است که نخستین مباحث در باره عقاید از کلام الهی شده است. اما به تدریج کلیه مباحث اعتقادی به عنوان علم کلام یاد شده است.

جایگاه علم کلام در میان دانشها

دین از زاویه های مختلفی مورد مطالعه قرار گرفته و دانشهای مرتبط به دین را تنوع بخشیده به گونه ای که حوزه های مطالعاتی زیادی به وجود آمده است. مطالعه دین از هر زاویه ای که باشد اصطلاحاً پژوهش دینی^۲ نامیده می‌شود. پژوهش دینی عبارت است از رشته های مختلفی که با روش های گوناگون به تحقیق، مطالعه و بررسی ابعاد مختلف دین می‌پردازد. با توجه به این که ادیان و به خصوص دین اسلام، مشتمل بر ابعاد عقیدتی، فقهی و حقوقی، فردی، اجتماعی، تربیتی و سیاسی اند، دانش های پژوهش دینی تنوع زیادی پیدا می‌کند که در ذیل به مواردی از آنها اشاره می‌شود:

۱. فلسفه دین: فلسفه دین به معنای تفکر فلسفی در زمینه دین است. مهم ترین مبحث این رشته پژوهش دینی عبارت است از: تعریف دین، منشأ دین، براهین اثبات وجود خدا، شبهات شر، اوصاف خدا، رابطه علم و دین، اخلاق و دین، هنر و دین، زبان دین، گوهر و صدف دین، قلمرو دین و.... تحقیق و پژوهش در این مسائل در حوزه فلسفه دین تنها با روش عقل صورت می‌پذیرد.

۲. پژوهش دینی تطبیقی^۳ که گاهی به آن تاریخ ادیان نیز گفته می‌شود.

۳. مردم شناسی دین: رشته ای مردم شناسی دین از دانشهایی است که به شیوه عینی به مطالعه آداب و سنن دینی به مطالعه می‌پردازد.

۴. روان شناسی دین: این رشته به مطالعه کارکردها و اثرات دین بر روان افراد می‌پردازد.

^۱. این معلومات از کتاب کلام جدید نوشته عبدالحسین خسروپناه، تلخیص شده است.

^۲. religious study

^۳. comparative study of religion

۵. جامعه شناسی دین: در این رشته دین به عنوان نهادی اجتماعی مورد مطالعه قرار می گیرد. جامعه شناسان برای دین واقعیت عینی قائل می شوند و دین را به عنوان یک واقعیت اجتماعی مطالعه می کنند.
۶. ادبیات و هنر دینی: تأثیر دین در شاخه ها و زوایای مختلف هنری و ادبی، شاخه دیگری از دین پژوهی را به وجود آورده است. هنر دینی یکی از واقعیتهای عمده است.
۷. کلام اسلامی: این زمینه دین پژوهی نیز از طریق تبیین غایت، بیان روش، موضوع، کارکرد، وظیفه متکلم و... تعریف شده و بامدل های مختلف کلام فلسفی و فلسفه کلامی و کلام نقلی و کلام عرفانی ظاهر گشته است. پاره ای از تعاریف به شرح ذیل است:
- الف.** قاضی عضدالدین لاهیجی (م ۷۵۶ ه. ق) مؤلف مواقف، در تعریف علم کلام می گوید: کلام دانشی است که انسان در پرتو آن، قدرت پیدا می کند که عقاید دینی را از راه ایراد دلایل و رد شبهات اثبات نماید.
- ب.** سعد الدین تفتازانی (متوفی ۷۹۳ ه. ق) نیز دانش کلام را چنین تعریف می کند: کلام، علم به عقاید دینی از روی دلایل قطعی و یقینی است.
- ج.** محقق لاهیجی بعد از نقض و ابرام بر سایر تعاریف متکلمان از دانش کلام، این علم را چنین تعریف می کند: کلام، صنعتی نظری است که به واسطه ای آن، انسان بر اثبات عقاید دینی توانا می شود.
- د.** فارابی در تعریف این علم می نویسد: صنعت کلام، ملکه ای است که انسان به کمک آن می تواند از راه گفتار، به یاری آرا و افعال محدود و معینی که واضح شریعت، آن ها را به صراحت بیان کرده است پردازد؛ و هر چه را مخالف آن است باطل نماید.
- ه.** ابن خلدون می گوید: دانش کلام، آن دانشی است که متضمن اثبات عقاید ایمانی به وسیله ادله عقلی است؛ و رد بر بدعت گذارانی است که از اعتقادات مذاهب سلف و اهل سنت منحرف شده اند؛ رمز این عقاید ایمانی، توحید است.

روشهای تدریس

در این بخش بخاطر فهم بیشتر می توان از شیوه مختلف در تدریس استفاده نمود مواردی را یاد آور می شویم و ذکر این موارد باین معنی نیست که معلم به همین شیوه ها محدود است بلکه معلم دست باز دارد می تواند با ابتکار خود روش های جدید را برگزیند

۱. لکچر: معلم مفاهیم درس را برای شاگردان توضیح میدهد شاگردان با دقت گوش می کنند یا یادداشت می کنند.
۲. سؤال و جواب: در مرحله اول معلم سؤالات در رابطه با مفاهیم درس از شاگردان می پرسد و بعد سؤال و جواب طرفینی میشود.
۳. گروهی: شاگردان در گروه های مختلف تقسیم میشوند مفاهیم درس را به بحث می گیرند و معلم رهنمایی می کند.
۴. تمثیل و اجرای عملی در بخش احکام می توان مفاهیم درس را عملاً در صنف اجرا کرد.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با علم کلام

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۵ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، و تبریکی سال نو تحصیلی برای شاگردان. معلم خود را برای شاگردان معرفی می‌کند.	شاگردان هم به نوبت خود شان را معرفی می‌کنند.
۵ دقیقه	پرسشهای جدید برای آماده ساختن متعلم برای درس جدید ۱. در باره علم عقاید چه می‌دانید؟ ۲. موضوع علم عقاید چیست؟	
۵ دقیقه	نوشتن عنوان درس و لغات و اصطلاحات روی تخته	متعلمان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
۳۰ دقیقه	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان می‌کند و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم شاگردان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. پاسخ به پرسشها بعد از بحث اگر سوالی برای شاگردان پیدا شود معلم به آنها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. علم کلام چیست؟ ۲. موضوع علم عقاید چیست؟ ۳. هدف علم عقاید را بیان کنید!	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های ۳ نفری تقسیم شده و متن درس را بعد از مطالعه فردی باهم بحث می‌کنند. شاگردان اگر سؤالات دارند از معلم می‌پرسند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

تمایز هر علمی از علم دیگر به یکی از سه چیز است:

۱. موضوع

۲. روش

۳. هدف

موضوع هر علم عبارت از چیزی است که قضایای اصلی آن علم بر محور آن دور می‌زند و به عبارت فنی تر عوارض ذاتی موضوع علم جان قضیه های آن علم است.

روش به چند دسته تقسیم می‌شود:

۱. روش نقلی

۲. روش عقلی

۳. روش علمی یا تجربی. هدف یا غایت علم همان چیزی است که علم به خاطر تحقق آن تلاش می‌کند.

با توجه به این سه مورد در تعریف علم کلام یا اصول عقاید این سه نکته باید روشن شود. تعاریفی که از علم کلام ارائه شده برخی از آنها به روش و برخی به موضوع و برخی دیگر به غایت اشاره دارند. اما یک تعریف جامع تعریفی است که هر سه مساله را پوشش دهد.

با توجه به رسالت عالمان عقاید و اهداف دانش کلام و با در نظر داشتن موضوع و متد آن، تعریف علم کلام، چنین است: «علم کلام دانشی است که به استنباط، تنظیم، تبیین معارف و مفاهیم دینی پرداخته و بر اساس شیوه های مختلف استدلال، اعم از برهان، جدل و خطابه، گزاره های اعتقادی را اثبات و توجیه می‌کند و به اعتراض ها و شبهات مخالفان دینی پاسخ می‌دهد. در این تعریف، نه تنها به موضوع کلام توجه شده که غایت و روش علم کلام نیز مورد اشاره قرار گرفته است. با توجه به تعریف فوق، موضوع، روش و اهداف علم کلام عبارتند از:

۱. موضوع علم کلام اعتقادات دینی است.

۲. روش علم کلام اعم از نقلی، عقلی و حتی علمی و تجربی است.

۳. اهداف علم کلام عبارتند از:

۱. استنباط، تنظیم و تبیین معارف و مفاهیم دینی.

۲. حصول معرفت به دین به شیوه تحقیقی نه تقلیدی.

۳. اثبات باورهای دینی و عقلانی کردن آن ها.

۴. دفاع از آموزه های دینی و رد شبهات.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با راههای خداشناسی

لغات واصطلاحات

فطرت: به معنای خلقت خاص است.

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. چه راههایی برای شناخت وجود دارد؟ ۲. خدا را چگونه می توان شناخت؟	
(۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	متعلمان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
(۲۵ دقیقه)	درس يك بار توسط معلم يا يكي از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بيان می کند و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم شاگردان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد. ارزشیابی ۱. چرا خدا را از راه حس نمی توان شناخت؟ ۲. خداوند (ج) از کدام راهها قابل شناخت است؟	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تقسیم شده متن درس به بحث می گیرند. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.

معلومات تکمیلی

ابزارهای شناخت

انسانهای عادی برای شناخت واقعیت ها، سه نوع ابزار را در اختیار دارند:

۱. حس

۲. عقل

۳. قلب.

حس یکی از ابزارهای شناخت انسان است که بشر از ابتدا تاکنون به وسیله آن با جهان خارج ارتباط برقرار کرده است. شناخت حسی به وسیله حواس پنجگانه حاصل می شود. در میان حواس پنجگانه، چشم و گوش بیشترین نقش را در دریافت مسائل خارج از وجود انسان داشته و به وسیله این دو اکثر معلومات به ذهن وارد می شوند.

یکی دیگر از ابزارهای شناخت جهان خارج، عقل است که خداوند متعال به بشر ارزانی داشته است. بخشی از حقایق هستند که بوسیله حس قابل شناسایی نیستند اما عقل انسان می تواند آنها را درک کند. به عنوان مثال پی بردن از معلول به وجود علت با ابزار حس قابل درک نیست اما عقل می تواند آن را درک کند. مثلاً از وجود گرما که قابل حس است به وجود وسیله گرمایشی با آنکه آن را نمی بینیم، پی می بریم.

قلب یکی دیگر از ابزارهای شناخت است. این برخلاف دو روش پیشین روشی کاملاً فردی است. البته هرچه قلب بیشتر تزکیه شده باشد و مصفا باشد حقایق بیشتری را منعکس می کند.

از رسول اکرم ﷺ نقل شده که فرمود: مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً جَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ؛ کسی که چهل روز (خود را) برای خدا خالص کند، چشمه های حکمت از قلبش بر زبانش جاری می شود.^۱

^۱. بحارالانوار، ج ۷۰، ص ۲۴۲

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با راههای خداشناسی

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید. ۱. چه راههایی برای شناخت وجود دارد؟ ۲. خدا را چگونه می‌توان شناخت؟	
(۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
(۲۵ دقیقه)	درس یک بار توسط معلم یا یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان می‌کند و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم شاگردان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۳. چرا خدا را از راه حس نمی‌توان شناخت؟ ۴. خداوند (ج) از کدام راهها قابل شناخت است؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تقسیم شده مفاهیم درس را با هم می‌خوانند. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

شاگردان درباره یکی از راههای خداشناسی مطلبی در ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

راه فطرت

به چگونگی خلقت انسان، فطرت گفته می‌شود فطری بودن به این معناست که انسان به گونه خاصی آفریده شده و در عمق وجود خود انگیزه‌ها و گرایشهای منحصر به فرد دارد. مانند علم دوستی، عدالت خواهی، آزادی طلبی، همنوع دوستی.

خداجویی یکی از گرایشهای فطری در انسان است. یکی از نشانه‌های فطری بودن یک گرایش همه جایی بودن و همه زمانی بودن آن است. اگر توجه کنیم از ۶ میلیارد نفوس دنیا بیش از ۵ میلیارد آن به یک نحوی به دینی باور دارند. از نظر تاریخی نیز پرستش یکی از موضوعات اصلی در زندگی بشر بوده است. شواهد تاریخی زیادی مانند عبادتگاه‌ها تقریباً در هر نقطه‌ای از زمین پیدا شده است.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با راههای خداشناسی

لغات واصطلاحات

برهان: استدلالی است که بر مبنای قواعد علم منطق استوار باشد و شامل صغرا، کبرا و نتیجه است.

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. آیا طبیعت می‌تواند ما را به وجود خدا هدایت کند؟ ۲. آیا عالم منظم (دارای نظم) است؟	
(۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	متعلمان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
(۲۵ دقیقه)	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان می‌کند و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم شاگردان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. شگفتیهای طبیعت بر چه چیزی دلالت می‌کند؟ ۲. خالق طبیعت کیست؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان بعد از گوش دادن به تشریح استاد به صورت گروهی درباره موضوع باهمدیگر بحث می‌کنند. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

برهان نظم

استدلالی که بین متکلمان با عنوان برهان نظم معروف شده است؛ به این صورت بیان می‌شود:

این عالم منظم است؛ هر مجموعه منظمی نظم دهنده با شعوری دارد؛ پس این عالم نظم دهنده با شعوری دارد.

برای اثبات این برهان لازم است هر بند آن توضیح داده شود. گزاره اول که می‌گوید این عالم منظم است باید با شواهد عینی ثابت شود که جهان از چنین نظمی برخوردار باشد.

نظم چیست؟ یک مجموعه منظم، از اجزا و اعضایی تشکیل یافته که با همکاری هماهنگ و به موقع، هدفی را تامین می‌کنند. بنابراین می‌توان گفت که نظم، عبارت است از گردآمدن اجزای متفاوت در یک مجموعه که همکاری هماهنگ آنها، هدفی را دنبال نماید.

برای نظم در طبیعت مثالهای زیادی وجود دارد. مثلاً وقتی تخمی در زمین کاشته می‌شود بسیاری از عوامل دست به دست هم می‌دهند تا این تخم جوانه بزند و سبز شود و در نهایت رشد نماید. نور آفتاب، آب، خاک و شرایط مناسب اقلیمی همگی دست به دست هم می‌دهند تا یک بذر تبدیل به گیاه شود.

بخش دوم استدلال این است که آیا این نقشه و نظام، به خودی خود به وجود آمده است یا در پیدایش آن، نظم دهنده‌ی آگاه و با شعور دخالت داشته است؟ با دقت در پدیده‌های منظم می‌توان نتیجه گرفت که در پیدایش نظم، حسابگری و تدبیر، نقش اساسی را دارد بنا بر این وجود ناظم و مدبر حتمی است و تصادف امکان ندارد.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

هدف: آشنایی با فلسفه بعثت انبیاء

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف: دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. چرا بشر نیاز به پیامبر دارد؟ ۲. بشر در چه جهتی نیاز به پیامبران دارند؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط معلم یا یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم شاگردان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. پیامبران برای چه هدفی به پیامبری مبعوث شده‌اند؟ ۲. خداوند از کدام راهها قابل شناخت است؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های مشخص در باره مفاهیم درس بحث می‌کنند. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

بشر برای رسیدن به سعادت و کمال نیاز به برنامه عملی دارد. البته هر برنامه عملی منجر به سعادت انسان نمی‌شود بلکه برنامه عملی می‌تواند انسان را به سوی سعادت رهنمون سازد که فراگیر و جامع باشد. انسان ابزاری به نام عقل در اختیار دارد که این ابزار می‌تواند برای زندگی دنیایی انسان برنامه ریزی کند اما با توجه به محدودیت عقل انسان نمی‌تواند در باره سعادت و کمال نهایی انسان طرحی ارائه نماید. بنابراین برای رسیدن به سعادت ابدی انسان نیازمند طرح جامعی است که تمام زندگی انسان را پوشش داده و این طرح فقط می‌تواند از ناحیه خالق و آفریدگار انسان ارائه شود. زیرا تنها خالق انسان به تمام زوایای وجودی او آگاهی دارد.

بنابراین معتبرترین برنامه زندگی فقط از سوی خداوند متعال ممکن است. اینجاست که لزوم بعثت انبیا مطرح می‌گردد. استوارترین و مطمئن‌ترین وسیله ارتباطی پیامبران الهی با جهان غیب، ادراکی به نام وحی است. پیامبران از طریق وحی، پیام‌های الهی را دریافت می‌کنند و در اختیار مردم قرار می‌دهند. این راه ارتباط با خداوند، از طریق حس و تجربه یا از طریق عقل صورت نمی‌پذیرفت، بلکه از گذر ادراکی مرموز به نام (وحی) سامان می‌یابد که فهم انسان‌های عادی از درک آن عاجز است.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با ویژگیهای پیامبران ﷺ

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای دانش آموزان	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید. ۱. ویژگیهای پیامبران چیست؟ ۲. پیامبران با افراد معمولی چه تفاوتی دارند؟	
(۲۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد. درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم شاگردان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد. ارزشیابی ۱. چرا پیامبران باید معصوم باشند؟ ۲. وحی چیست؟	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند. شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.

معلومات تکمیلی

تعریف وحی

وحی در لغت به معنای گونه ای ارتباط پنهانی و سریع میان متکلم و مخاطب است ؛ چنانکه از دید دیگران پنهان بماند. شایع ترین استعمال وحی در قرآن کریم همان معنای اصطلاحی آن است که عبارت از وحی به پیامبر ﷺ است. قرآن مجید به تشریح پدیده وحی پرداخته و آن را سه قسم دانسته است: «وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ» و شایسته هیچ انسانی نیست که خدا با او سخن گوید، مگر از راه وحی یا از پشت حجاب ، یا رسولی بفرستد و به فرمان او آنچه را بخواهد، وحی می کند؛ چرا که او بلند مقام و حکیم است»^۱

عصمت

عصمت در لغت، به معنای چنگ زدن، نگهداری، منع و بازداری است. و در اصطلاح به ملکه ای نفسانی می گویند که انسان را از گناه و خطا و اشتباه باز می دارد. پیامبران ﷺ همگی معصوم بوده اند که خداوند متعال ملکه عصمت را به ایشان عنایت فرموده و آنان را از افتادن به زشتی ها و گناهان و خطاها بازداشته است. عصمت نیرویی باطنی و درونی است که فرد معصوم را از ارتکاب گناه ، اعم از گناه ظاهری، باطنی، قلبی، زبانی، فکری و عملی و در افتادن به اشتباه و خطا باز می دارد.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با پیامبران اولوالعزم علیهم السلام

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن متعلم برای درس جدید ۱. اولوالعزم <small>علیهم السلام</small> چیست؟ ۲. پیامبران اولوالعزم <small>علیهم السلام</small> چند تن بوده اند؟	
(۲۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد. درس یک بار توسط معلم یا یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم شاگردان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشهای شاگردان پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. اولوالعزم را تعریف کنید!	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند. شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

پیامبران اولوالعزم علیهم السلام

پیامبران اولوالعزم علیهم السلام آنهایی هستند که دارای کتاب و شریعت مستقل هستند و ماموریت یافته اند که مردم را بر اساس آن هدایت کنند، در حالی که پیامبران غیر اولی العزم آنهایی هستند که دارای کتاب و شریعت مستقل نیستند.^۱ در قرآن گروهی از پیامبران خدا به عنوان (اولوالعزم) معرفی شده اند: «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ؛ پس صبر کن همان طوری که پیامبران اولوالعزم صبر کردند».^۲

در آیه ای از قرآن به انحصار پیامبران اولوالعزم و صاحب شریعت در پنج نفر اشاره شده است: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ؛ خداوند (ج) برای شما از دین شریعتی را قرار داد که به نوح توصیه کرده بود و آنچه را بر تو وحی فرستادیم و به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش کردیم که دین را بر پا دارید و در آن ایجاد تفرقه نکنید».^۳

ابن ابی یعفور می گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: «سَادَةُ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ خَمْسَةٌ وَهُمْ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ عَلَيْهِمُ دَارَةُ الرَّحَى : نُوحٌ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ مُوسَى وَ عِيسَى وَ مُحَمَّدٌ؛ اشرف و آقای انبیا و مرسلین پنج نفرند که آنان پیامبران اولوالعزمند و سنگ آسیاب نبوت و شریعت و دین، به دور آنان می چرخد، آنان عبارتند از: نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و محمد».^۴

از این روایت استفاده می شود که این پنج نفر صاحب کتاب و شریعت بوده اند و بقیه پیامبران علیهم السلام معاصر یا متاخر، پیرو آنان بوده و مامور تبلیغ شریعت آنان بوده اند تا هنگامی که یکی دیگر از پیامبران اولوالعزم علیه السلام مبعوث به رسالت شود و کتاب و شریعت جدیدی بیاورد.

امام رضا علیه السلام فرمود: همانا پیامبران اولوالعزم علیهم السلام از آن جهت اولوالعزم نامیده شده اند، که آنان صاحبان شریعت و آورنده واجبات الهی بوده اند، زیرا هر پیامبری که بعد از حضرت نوح علیه السلام بود پیرو شریعت او بود تا آن که زمان حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام فرا رسید و هر پیامبری که معاصر ابراهیم علیه السلام یا بعد از او بود پیرو کتاب او بود تا آن که زمان موسی علیه السلام فرا رسید و هر پیامبری که در زمان موسی علیه السلام و بعد از او بود پیرو کتاب او بود تا آن که زمان حضرت عیسی علیه السلام فرا رسید هر پیامبری که معاصر عیسی علیه السلام و بعد از او بود پیرو کتاب او بود تا زمان پیامبر ما محمد صلی الله علیه و آله. پس این پنج نفر اولوالعزم اند و آنان برترین انبیا و پیامبرانند و شریعت محمد صلی الله علیه و آله تا روز قیامت نسخ نمی شود و تا روز قیامت پیامبری بعد از او نخواهد آمد.

۱. وحی و نبوت، شهید مطهری، ص ۲۵

۲. احقاف، آیه ۳۵

۳. شوری، آیه ۱۳

۴. اصول کافی، ج ۱، ص ۱۷۵

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با ویژگیهای امام

لغات و اصطلاحات

امام: پیشوا

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن متعلم برای درس جدید ۱. معنای امام چیست؟ ۲. امامان دوازده گانه ما چه ویژگیهایی دارند؟	
(۲۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	متعلمان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از متعلمان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. امامت را تعریف کنید! ۲. ویژگیهای امام را نام ببرید.	متعلمان درس را خوب گوش می‌دهند. متعلمان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

امامت

(امامت) در لغت، از ماده (أَمَّ) (به معنای قصد و آهنگ به سوی هدفی معین) گرفته شده و به معنای هر چیزی است که انسان به آن توجه کند و مقصود و پیشوای او واقع شود. خواه انسانی باشد که دیگران به گفتار و کردار او اقتدا نمایند یا کتابی که به دستورات آن عمل شود یا غیر آن؛ اما در اصطلاح دینی، امامت به معنای (ریاست عمومی در امور دینی و دنیایی است) و امام به کسی گفته می شود که به جانشینی از سوی پیامبر ﷺ این ریاست را به عهده می گیرد.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضایل حضرت علی علیه السلام

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسشی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن متعلم برای درس جدید ۱. حضرت علی <small>علیه السلام</small> کیست؟ ۲. فضایل حضرت علی <small>علیه السلام</small> کدام اند؟	
(۲۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. حضرت علی <small>علیه السلام</small> در کجا به دنیا آمد؟ ۲. دوره خلافت حضرت علی <small>علیه السلام</small> چند سال طول کشید؟ ۳. نهج البلاغه چگونه کتابی است؟	

معلومات تکمیلی

نهج البلاغه

نهج البلاغه مجموعه ای است از خطبه ها (سخنرانی ها) ، نامه ها، و کلمات قصار (کوتاه و پرمعنا) که از حضرت علی (ع) به یادگار مانده است. نامه های نهج البلاغه دستورالعملهای حکومت داری به والیان و سران حکومت حضرت علی (ع) است. کلمات قصار سخنان کوتاه و پرمعنایی است که از حضرت علی (ع) نقل شده است. خطبه ها سخنرانی هایی است که از حضرت علی (ع) در مناسبتهای مختلف به یادگار مانده است. سید رضی در سخنوری و شاعری در عصر خود بی نظیر بوده و او در قرن چهارم هجری می زیسته و تصمیم گرفته بخشی از خطبه ها و نامه های حضرت علی (ع) را گزینش کرده است و اثری را بنام نهج البلاغه پدید آورده است. این اثر ارزشمند به بسیاری از زبانهای زنده دنیا ترجمه شده و شرح های مختلفی بر آن نگاشته شده است. بسیاری از این شرح ها را علمای اهل سنت نوشته که از جمله شرح بسیار مبسوط ابن ابی الحدید معتزلی از میراث های بزرگ جهان اسلام است. این اثر نشان می دهد که حضرت علی (ع) نه تنها مرد میدان رزم بوده بلکه در حوزه سخنوری نیز سخندانی بی نظیر و بی همتا بوده است.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضایل حضرت زهرا علیها السلام

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. حضرت زهرا <small>علیها السلام</small> کیست؟ ۲. فضایل حضرت زهرا <small>علیها السلام</small> کدام اند؟	
(۲۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. سه تا از فضایل بارزه حضرت زهرا <small>علیها السلام</small> را یاد آور شوید.	

کار خانگی

شاگردان درباره ویژگیهای حضرت زهرا ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

فاطمه زهرا علیها السلام وارث صفات بارز مادر بزرگوارش خدیجه بود. در جود و بخشش و بلندی نظر و حسن تربیت وارث مادر و در سجایای ملکوتی وارث پدر و همسری فداکار برای شوهرش علی علیه السلام بود. در لوح دلش جز خداپرستی و عبادت خالق متعال و دوستداری پیامبر صلی الله علیه و آله نقشی نبسته و از ناپاکی دوران جاهلیت و بت پرستی به دور بوده است.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با معاد

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. معاد چیست؟ ۲. فلسفه معاد چیست؟	
(۲۵ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. معاد را معنا کنید! ۲. فلسفه معاد چیست؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

معاد

معاد از ماده (عود) به معنای بازگشتن است و به بازگشت دوباره روح به بدن، در روز قیامت گفته می‌شود. ایمان به معاد و زندگی پس از مرگ، در میان همه ادیان آسمانی وجود دارد و از اصول اساسی آن هاست. پیامبران الهی علیهم‌السلام، همگی پس از موضوع خداشناسی و توحید، بر معادشناسی پای فشرده و بشر را به ایمان و توجه به زندگی پس از مرگ فراخوانده‌اند.

دین اسلام، که کاملترین دین آسمانی است، موضوع معاد را از اصول جهان بینی خود شمرده و ایمان به آن را شرط مسلمان بودن و از ارکان دین اسلام دانسته است؛ یعنی اگر کسی به زندگی پس از مرگ ایمان نیاورد و اصل معاد را منکر شود، از گروه مسلمانان بیرون است.

آیات بسیاری از قرآن کریم درباره قیامت نازل شده و این کتاب گرانقدر آسمانی پیرامون مسائل و موضوعات آن سخن بسیار گفته است؛ چنان که حدود یک ششم آیات قرآن پیرامون مسائل و موضوعات معاد است؛ مسائل و موضوعاتی چون روز قیامت، چگونگی زنده شدن انسان در قیامت، میزان، حساب، تجسم عمل، بهشت و دوزخ.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با رابطه دنیا و آخرت

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. آیا دنیا و آخرت باهم ارتباطی دارند؟ ۲. رابطه دنیا و آخرت به چه معناست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. بین دنیا و آخرت چه ارتباطی وجود دارد؟ ۲. چه اعمالی در آن دنیا نتیجه خوب و کدام آنها نتیجه بد دارد؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

ارتباط دنیا با آخرت

آیا بین فقیر بودن و غنی بودن و رفتن به بهشت یا جهنم ارتباطی وجود دارد؟ پاسخ این است که اینگونه ارتباط از نظر اسلام وجود ندارد زیرا؛ چه بسیار کسانی که در دنیا محروم و مستضعف بوده اند و در آخرت نیز به خاطر پیروی از مستکبران دچار عذابهای گوناگونی خواهند بود و در سوی دیگر، افراد شایسته بسیاری هستند که در نظام دنیایی، دارای مال و مکت و سلطنت بوده اند و در آخرت نیز از ناز و نعمت بهشت برخوردار خواهند بود. از مصادیق بارز این دسته، حضرت سلیمان علیه السلام است که خداوند (ج) در دنیا چنان سلطنتی به او عطا فرمود که به هیچ کس نداده بود و در عین حال، نبی و خلیفه خدا در زمین بوده و در آخرت نیز از مقربان است.

تنها رابطه بین دنیا و آخرت رابطه بین اعمال انسان و شقاوت و خوشبختی در آخرت وجود دارد. اگر شخص در دنیا، اهل ایمان و عمل صالح باشد، در آخرت سعادتمند خواهد بود، خواه مال و ثروت داشته باشد یا نه. به عبارت دیگر، ملاک در سعادت و شقاوت، عمل و تقواست. آنچه از آیات و روایات، استفاده می شود این است که ارتباط دنیا و آخرت (ارتباط تکوینی) است؛ یعنی فراتر از قرار داد و اعتبار است؛ البته اجر و پاداشهای مضاعف را خداوند (ج) از باب تفضل و احسان، عطا می کند.

قرآن کریم، در آیات بسیاری این حقیقت را بیان فرموده است، در سوره بقره آیات ۸۱ و ۸۲ می فرماید: «بلي منْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَ آحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ» کسانی که کار بد انجام دهند و خطاهایشان آنان را احاطه کند، ایشان جهنمی اند و در آن همواره خواهند ماند و آنان که ایمان آورند و عمل شایسته انجام دهند، بهشتی اند و در آن جاودان خواهند بود. در آیه دیگری نیز می فرماید: «مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ... وَ مَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ؛ هر کس کار بد انجام دهد، کیفر آن را خواهد دید ... و هر کس از کارهای شایسته انجام دهد و مؤمن باشد، مرد باشد یا زن، داخل بهشت می شوند.»^۱

۱. نساء، آیات ۱۲۳ ۱۲۴

بخش دوم

فقه

معلومات تکمیلی بخش

این بخش از کتاب تعلیم و تربیه دینی مربوط به احکام است. احکام باید‌ها و نبایدهایی است که یکی از صورتهای پنجگانه زیر را پیدا می‌کند:

۱. واجب
۲. مستحب
۳. مباح
۴. مکروه
۵. حرام

احکام واجب احکامی اند که حتما باید انجام شوند و ترک آنها ممنوع است. احکام متسحب احکامی اند که انجام آنها مطلوب است اما ترک آن ممنوع نیست. احکام مباح احکامی اند که هر مکلف مجاز است آنها را انجام دهد و یا ترک کند. احکام مکروه احکامی اند که ترک آنها مطلوب اما انجام آنها نامطلوب است. اما احکام حرام به آن دسته از احکام گفته می‌شود که ترک آنها واجب و انجام آنها مطلقا ممنوع است.

احکام از نظر محتوا به دسته های زیر تقسیم می‌شود:

۱. احکام عبادات: مانند نماز، روزه، زکات، حج ،
 ۲. احکام معاملات: مانند احکام خرید و فروش، بیمه، بانک، و.....
 ۳. احکام اجتماعی: مانند احکام نکاح و طلاق، امانت، قرض و.....
 ۴. احکام سیاسی: احکامی که مربوط به اداره اجتماع می‌شود مانند احکام قصاص و دیات و جهاد و.....
- در این صنف شاگردان با بخشی از احکام عبادات آشنا می‌شوند.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: شناخت فواید و آثار عبادات

لغات و اصطلاحات

عبادت: بندگی

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. عبادت چیست؟ ۲. فلسفه عبادت چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. معنای لغوی عبادت چیست؟ ۲. عبادت چه تاثیری در زندگی انسان دارد؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

نماز بارزترین شکل عبادت و دعا است که هر مسلمانی موظف ۵ نماز واجب را در زمان معین آن ادا نماید. نماز برای انسان فواید زیادی دارد که از آن جمله به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

ویلیام جیمز روانشناس معروف امریکایی می‌گوید: «چنانکه حقایق و واقعیت‌های پزشکی را قبول داشته باشیم، پزشکانی چند اظهار داشته اند که در بسیاری از موارد دعا، در بهبودی حال بیمار موثر بوده است. بنابر این باید دعا را در معالجه بیماران یکی از وسایل موثر دانست. در مورد بسیاری از مردم، دعا برای معالجات امراض روحی بسیار موثر بوده است و در نتیجه صحت بدنی و جسمی آنها را در پی خواهد داشت».

گاهی از مواقع درد ما بی درمان است. حتی نمی‌توانیم آنرا با نزدیکترین دوستانمان در میان بگذاریم. در این اوقات است که روی به سوی خدا می‌کنیم و احساس می‌کنیم که در زندگی شریک غمی داریم، یک غمخوار واقعی داریم. بیشتر روان‌شناسان و روان‌پزشکان معتقدند: انسان ناگزیر است برای تسکین دردهای خود آنها را نزد دیگران بازگو کند. پس وقتی کسی را پیدا نمی‌کنیم، همان بهتر که با خداوند درد دل کنیم دعا و نیایش انسان را به کار و کوشش و امید دارد و نخستین گام به سوی عمل است. من نمی‌توانم به خود بقبولانم که کسی برای انجام منظور خود به درگاه خداوند نیایش نماید و نتیجه نگیرد....

دکتر الکسیس کارل درباره فواید طبی نماز می‌گوید: «نتایج نماز و نیایش را با علم نیز می‌توان دریافت، زیرا نماز و نیایش نه تنها به روی حالات عاطفی بلکه روی کیفیات بدنی نیز اثر می‌کند و گاهی در چند لحظه یا چند روز بیماری جسمی را بهبود می‌بخشد. این کشفیات هر چقدر هم که غیر قابل درک باشند، بایستی به واقعیتشان معترف شد. دفتر مشاهدات طبی لورد بیش از ۲۰۰ مورد درمان فوری و غیر قابل تردید سل ریوی و عفونت کلیه و سرطان و امراض بدنی دیگر را ضبط کرده است».

اما حرکات نماز، چنانکه امروزه ثابت گردیده، تکرار قیام و قعود در نماز بهترین وسیله ای است که سرعت گردش خون را افزایش داده و از این رو نماز را یکی از عوامل موثر در به کار انداختن جهاز هاضمه دانسته اند که راه اشتها و میل به غذا را نیز هموار می‌سازد. و جالب این است که اوقات نماز و مواقع هضم غذا کاملاً مناسب و هماهنگ بوده و چنانکه ملاحظه می‌نمایم، در این امر حکمت عجیبی به کار برده شده است... مجله ریدرز دایجست می‌نویسد: بر اساس تحقیقات معلوم شده است افرادی که بطور مرتب به عبادتگاه می‌روند، در برابر بسیاری از بیماریها نظیر: فشار خون، بیماریهای قلبی، سل و سرطانهای ناحیه گردن مصونیت دارند.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با اهمیت نماز

لغات و اصطلاحات

یومیه: روزانه

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسشی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسش‌های شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسش‌های جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز چه اهمیتی در زندگی دارد؟ ۲. حقیقت نماز چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسش‌ها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. نماز چه اهمیتی در زندگی انسانها دارد؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

اهمیت و اقسام نماز

نماز که وسیله ارتباط و اتصال انسان با آفریدگار هستی است ، موهبتی بی‌بدیل و سرچشمه فیض لایزال است که با تعلیم الهی بر مکلفان واجب گشته است. نماز به انسان امید، اعتماد و قدرت معنوی می بخشد، او را از فحشا و منکر باز می‌دارد، به معراج می‌برد و مایه صفا، آرامش و نورانیت می‌گردد. رسول خدا ﷺ فرمود: «الصَّلَاةُ نُورُ الْمُؤْمِنِ وَالصَّلَاةُ نُورٌ مِنَ اللَّهِ؛ نماز، نور مؤمن است و نماز، نوری از جانب خداوند است.»

یکی از یاران امام صادق علیه السلام از آن حضرت درباره برترین چیزی که بندگان به وسیله آن به پیشگاه پروردگارشان تقرب می‌جویند و نیز از محبوب‌ترین کار در نزد پروردگار سؤال کرد. حضرت در پاسخ فرمود: (مَا أَعْلَمُ شَيْئاً بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ أَفْضَلَ مِنْ هَذِهِ الصَّلَاةِ) بعد از معرفت (خداشناسی)، چیزی را برتر از همین نماز سراغ ندارم.

اقسام نماز

نمازها در یک تقسیم‌بندی کلی به (واجب) و (مستحب) تقسیم می‌شوند. نمازهای مستحب فراوانند ، اما نمازهای واجب عبارتند از:

- ۱- نماز یومیّه
- ۲- نماز آیات
- ۳- نماز میت
- ۴- نماز طواف واجب خانه کعبه
- ۵- نماز قضای پدر بر پسر بزرگ‌تر
- ۶- نماز استیجاری ، نذر، عهد و قسم
- ۷- نماز جمعه

نمازهای یومیّه ، پنج نماز و هفده رکعت است که عبارتند از:

- ۱- نماز صبح: دو رکعت
- ۲- نماز ظهر: چهار رکعت
- ۳- نماز عصر: چهار رکعت
- ۴- نماز مغرب: سه رکعت
- ۵- نماز عشا: چهار رکعت

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با اوقات نماز

لغات و اصطلاحات

مقدمات: آنچه قبل از انجام کاری باید انجام شود مثلاً مقدمه سفر تهیه سفر خرج است.

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. اوقات نمازهای یومیه را نام ببرید؟ ۲. وقت نماز ظهرین چه زمانی است؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. وقت نماز صبح را بگویید! ۲. وقت نماز ظهر چه زمانی است؟ ۳. آیا میتوان نماز عصر را زود تر از نماز ظهر ادا کرد؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

مقدمات نماز

مقدمات نماز عبارتند از: طهارت، وقت شناسی، قبله شناسی، پوشش، پاک و مباح بودن لباس نمازگزار، پاک و مباح بودن مکان نمازگزار و اذان و اقامه.

وقت شناسی

نمازهای یومیه هر کدام وقت مخصوصی برای ادا کردن دارند که در ذیل بیان می‌شود: نماز ظهر و عصر و مغرب و عشا هر کدام وقت مخصوص و مشترکی دارند:

وقت مخصوص نماز ظهر از اوّل ظهر به اندازه خواندن نماز ظهر است و وقت مخصوص نماز عصر، موقعی است که به اندازه خواندن نماز عصر، وقت به مغرب مانده باشد و بین این دو، وقت مشترک نماز ظهر و عصر است.

وقت مخصوص نماز مغرب از اوّل مغرب است تا وقتی که از مغرب به اندازه خواندن سه رکعت نماز بگذرد و وقت مخصوص نماز عشا موقعی است که به اندازه خواندن نماز عشا به نصف شب مانده باشد و بین این دو، وقت مشترک نماز مغرب و عشا است.

نزدیک اذان صبح از طرف مشرق، سفیده ای رو به بالا حرکت می‌کند که آن را فجر اوّل گویند. موقعی که آن سفیده پهن شد، فجر دوّم و اوّل وقت نماز صبح است و آخر وقت نماز صبح موقعی است که آفتاب بیرون می‌آید.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت حضور قلب در نماز

لغات و اصطلاحات

حضور قلب: یعنی انسان در نماز خود را در محضر خدای متعال بداند.

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن متعلم برای درس جدید ۱. حضور قلب چیست ؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. حضور قلب به چه معناست؟ ۲. حضور قلب در نماز چه آثاری دارد؟	متعلمان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

حضور قلب در نماز

برخی از حالات، سبب کمال نماز می‌شود، از قبیل: حضور قلب، تفهم، تعظیم، هیبت، امید و شرم. حضور قلب یعنی این که در نماز، دل انسان حاضر باشد، به گونه ای چیزی او را از نماز غافل نکند. کامل ترین شکل حضور قلب آن است که در همه اعمال و ذکرهای نماز، دل همراه به یاد خدا و حضور در محضر او باشد و احساس کند نماز را در پیشگاه او به جا می آورد. داشتن حضور قلب کامل، مرحله تفهم را، در بر دارد که عبارت است از: فهمیدن معنای حرکات و سخنان نماز، شخص مبتدی باید به معنای هر فعل و قول در نماز توجه داشته باشد و با این آشنایی وارد نماز شود. این درجه، مرحله تعظیم خدا را همراه دارد، که منشا آن شناخت عظمت و قدرت خداست. وقتی این احساس را داشت که خداوند (ج)، او را قبول کرده که اکرام می کند، یا به اقتضای عدالتش عذاب می کند، حالت رهبت و خشیت پدید می آید. مرحله امید نیز از همین احساس پدید می آید و چون کارهای زشت و کوتاهی های خود را به یاد آورد، حالت شرم و حیا به دست می دهد. گوهر محبت و یاد محبوب، دلها را جذب می کند. کسی که عشق به چیزی داشته باشد، آن را بسیار یاد می کند. دل های گرفتار محبت دنیا، نمی تواند حضور قلب پیدا کند، اما دلهایی که از این وضعیت فارغ اند، در همه حالات در نماز و ذکر است. به گفته بابا طاهر عریان:

خوشا آنان که الله یارشان بی بحمد و قل هو الله کارشان بی

خوشا آنان که دایم در نماز اند بهشت جاودان بازارشان بی

مهم آن است که انسان بتوان دوستی و حب دنیا را به حب آخرت و محبت خدا تبدیل کند، تا در نماز دل به یاد خدا باشد. نماز گزار باید پیش از تکبیره الاحرام همه توجه خود را به نماز و معنای آن معطوف کند، سپس شروع کند، تا چیزی مانع حضور قلب او نشود.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با آثار فردی و اجتماعی نماز

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسشی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. زندگی فردی چیست؟ ۲. زندگی اجتماعی چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. آثار فردی نماز به چه معناست؟ ۲. آثار فردی نماز را نام ببرید! ۳. آثار اجتماعی نماز کدام اند؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

هر انسانی دو ساحت از زندگی دارد. یکی زندگی فردی و دیگری زندگی اجتماعی. زیرا هر انسان دو نوع رابطه دارد یکی رابطه خودش با خودش و دیگری رابطه فرد با دیگران. زندگی فردی شامل رابطه فرد با خودش هست و زندگی اجتماعی رابطه فرد با دیگران را تمثیل می کند. آرامش روانی، اضطراب، حسادت، و... نمونه های از حالات روانی و فردی است. برخورد نیک با دیگران، رعایت حقوق دیگران، احترام به والدین نمونه های از رابطه فرد با دیگران است.

نماز واقعی نمازی است که بتواند رفتار فردی و اجتماعی انسانها را تنظیم کند. قرآن کریم می فرماید «نماز انسان را از کارهای زشت و بد باز می دارد.» دلیل این امر این است که نماز با اعماق وجود انسان ارتباط برقرار می کند و به او صفای باطن می دهد و موج امیدواری و نشاط را در او زنده می کند. در نتیجه یاد خدا آرامش روانی را برای انسان فراهم می کند. نماز که نیز ذکر خداست. رابطه بسیار محکمی بین یاد خدا و آرامش روانی وجود دارد. ویلیام جیمز در کتابی بنام دین و روان به صورت مدلل این نکته را به اثبات رسانیده است.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت نماز جماعت

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. فلسفه نماز جماعت چیست؟ ۲. نماز جماعت چه فواید اجتماعی دارد؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. نماز جماعت چه فوایدی دارد؟ ۲. ثواب نماز جماعت بالاتر است یا فرادا؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. متعلمان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ میدهند.

معلومات تکمیلی

از نکات اساسی مربوط به نماز برپایی آن با جماعت است. نماز جماعت پاداش بسیار، برکات فراوان و فواید فردی و آثار اجتماعی دارد.

۱. نماز جماعت شکوه مسلمانان را میرساند
۲. نماز جماعت زمینه شناخت افراد و مشکلات و نیازهای آنان است.
۳. نماز جماعت بهترین و بیشترین و پاکترین و کم هزینه ترین اجتماعات دنیا است.
۴. خارج چشم دشمنان اسلام است.
۵. عامل نظم، وحدت صفوف وقت شناسی و مبارزه با فردگرایی و خودخواهی است.
۶. موجب شسته شدن کینه ها و کدورتها و پیدایش روحیه اخوت دینی است.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با احکام نماز جماعت

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف و دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. فلسفه نماز جماعت چیست؟ ۲. آیا نماز جماعت مثل نماز فرادا است؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی سؤالات ارزشیابی درس از کتاب درسی پرسیده شود.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

نماز اگر به جماعت خوانده شود، فضیلت فراوان دارد طبق روایت مشهور و معروف نبوی «اگر نماز به جماعت خوانده شود به تعداد افراد حاضر در جماعت نماز به حساب هر کدام شان محاسبه میشود» مثلاً در یک جماعت اگر صد نفر باشد به تعداد صد نماز به حساب هر فرد شان از طرف خدای متعال اعطا و محاسبه میشود. نماز جماعت احکام فراوان دارد که برخی مهم آن اینهاست:

۱- اگر در نماز، بین ماموم و امام، یا بین ماموم و کسی که ماموم بواسطه او به امام متصل است، بیشتر از یک قدم فاصله پیدا شود نمازش صحیح است، و قهراً فردی می شود، و قصد فردی هم لازم نیست.

۲- اگر نماز همه کسانی که در صف جلو هستند تمام شود، یا همه نیت فردی نمایند، نماز صف بعد فردی می شود، هر چند صف جلو فوراً برای نماز دیگری به امام اقتدا کنند.

۳- اگر در رکعت دوم اقتدا کند، لازم نیست حمد و سوره بخواند، ولی قنوت و تشهد را با امام می خواند، و احتیاط آن است که موقع خواندن تشهد، انگشتان دست و سینه پا را به زمین بگذارد، و زانوهای را بلند کند، و باید بعد از تشهد با امام برخیزد و حمد و سوره را بخواند، و اگر برای سوره وقت ندارد، حمد را تمام کند و در رکوع خود را به امام برساند، و اگر در رکوع هم نمی کند، احتیاط واجب آن است که حمد را تمام کند و در سجده خود را به امام برساند، ولی اگر در سجده به امام برسد، بهتر است که نماز را دوباره بخواند.

۴- اگر موقعی که امام در رکعت دوم نماز چهار رکعتی است اقتدا کند، باید در رکعت دوم نمازش که رکعت سوم امام است بعد از دو سجده بنشیند و تشهد را به مقدار واجب بخواند و برخیزد، و چنانچه برای گفتن سه مرتبه تسبیحات وقت ندارد، یک مرتبه بگوید، و در رکوع یا سجده، خود را به امام برساند.

۵- اگر امام در رکعت سوم یا چهارم باشد، و ماموم بداند که اگر اقتدا کند و حمد را بخواند به رکوع امام نمی رسد، بنا بر احتیاط واجب باید صبر کند تا امام به رکوع رود، بعد اقتدا نماید.

۶- اگر در رکعت سوم یا چهارم امام اقتدا کند، باید حمد و سوره را بخواند، و اگر برای سوره وقت ندارد، باید حمد را تمام کند و در رکوع خود را به امام برساند، و اگر در رکوع هم نمی کند احتیاط واجب آن است که حمد را تمام کند و در سجده خود را به امام برساند، ولی اگر در سجده به امام برسد، بهتر است که نماز را دوباره بخواند.

۷- کسی که می داند اگر سوره یا قنوت را تمام کند به رکوع امام نمی رسد، چنانچه عمداً سوره یا قنوت را بخواند و به رکوع نرسد، نمازش اشکال دارد.

۸- کسی که اطمینان دارد، که اگر سوره را شروع کند یا تمام نماید به رکوع امام می رسد واجب نیست که سوره را شروع کند، یا اگر شروع کرده تمام نماید. بلکه می تواند بمجرد رفتن امام به رکوع سوره را ترک نموده و به رکوع برود.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با کیفیت ادای نماز جمعه

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز جمعه چگونه ادا می شود؟ ۲. نماز جمعه چند رکعت است؟ ۳. دو خطبه در نماز جمعه به جای چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. آیا می توان نماز جمعه را فرادا خواند؟ ۲. نماز جمعه چند رکعت است؟ ۳. آیا با خواندن نماز جمعه باید نماز ظهر را هم خواند؟	

معلومات تکمیلی

وظیفه امام جمعه هنگام ایراد خطبه ها

- ۱- حمد و ثنای الهی را به جا آورد.
- ۲- بر پیامبر اکرم ﷺ و ائمه مسلمین علیهم السلام درود بفرستد.
- ۳- مردم را به تقوای الهی و پرهیز از گناهان سفارش کند.
- ۴- سوره کوتاهی از قرآن بخواند.
- ۵- برای مردان و زنان با ایمان، طلب آمرزش کند.

آداب نماز جمعه

الف- آمادگی قلبی: مسلمانان شایسته است از کارهایی که موجب بازماندن آن ها از حضور در نماز جمعه می شود، اجتناب کنند؛ به عنوان مثال در روز پنج شنبه از خوردن دواها و داروهای که آن ها را ناتوان می کند خودداری کنند، تا بتوانند در نماز جمعه حاضر شوند؛ همچنین در روز جمعه - جز برای جهاد یا امور ضروری دیگر به مسافرت نروند.

ب- نظافت و آراستگی: در بعضی از روایات به مسلمانان سفارش شده است که: روز جمعه برای انجام نماز جمعه، غسل کنید و خود را معطر سازید، محاسن خود را شانه بزنید، تمیزترین لباس خود را بپوشید و خود را بیارایید و برای نماز جمعه آماده شوید. سلمان فارسی می گوید: رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که روز جمعه غسل کند، خود را پاکیزه سازد، با عطری که دارد خود را معطر نماید و در نماز جمعه حاضر شود و هنگام حضور امام جمعه به سخنان او گوش دهد، خداوند (ج) لغزش ها و گناه هفته او را از جمعه تا جمعه می آمرزد.^۱

ج- رعایت سکوت: در بعضی از روایات نیز مسلمانان به رعایت سکوت و آرامش در هنگام حضور در نماز جمعه و استماع خطبه ها سفارش شده اند. علی علیه السلام می فرماید: هنگامی که امام جمعه، خطبه می خواند نباید حرف زد و نباید به سوی دیگر رو کرد، جز در مواردی که در نماز هم جایز است. نماز جمعه دو رکعت است به جهت آنکه دو خطبه به جای دو رکعت سوم و چهارم آن است و دو خطبه تا هنگامی که امام [از منبر] فرود آید، [جزو] نماز است.^۲

فلسفه خطبه های نماز جمعه در روایتی از امام رضا

در باره خطبه های نماز جمعه فضل بن شاذان نیشابوری از حضرت رضا علیه السلام حدیثی را اینگونه نقل کرده است: «انما جعلت الخطبة يوم الجمعة لان الجمعة مشهود عام فاراد ان يكون للامير سبب الي موعظتهم و ترغيبهم في الطاعة و ترهيبهم من المعصية و توقيفهم علي ما اراد من مصلحة دينهم و دنياهم و يخبرهم بما يرد عليهم من الافاق من الاحوال التي

^۱. جامع احاديث الشيعة، ج ۶، ص ۵۳.

^۲. وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۹.

فیه المضره و المنفعة و انما جعلت خطبتین لیكون واحده للثناء علی الله و التحمید و التقدیس لله عزوجل ، و الاخری للحوائج و الاعذار و الانذار و الدعاء لما یرید ان یعلمهم من امره و نهیه و ما فیه الصلاح و الفساد^۱ یعنی علت اینکه خطبه در روز جمعه قرار داده شده اینست که روز جمعه از نظر اسلام روز اجتماع عمومی است و همه باید در اجتماع روز جمعه جمع شوند. خداوند(ج) با تشریع این دستور خواسته است که این وسیله‌ای باشد برای عالم و پیشوای جمعیت که آنها را موعظه کند، به طاعت خدا ترغیب کند و آنها را از معصیت و گناه، بترساند. دیگر اینکه مردم را آگاه کند به مصلحت‌های دینی و مصلحت‌های دنیائی شان ، مصالح واقعی مردم را به آنها بگوید. دیگر اینکه آنچه در آفاق دور دست از قضایای خوب و بد به حال مسلمین واقع می‌شود به آنها بگوید و به اطلاع آنها برساند و آنها را در جریان بگذارد. حوادثی برای عالم اسلام پیش می‌آید، یک وقت از نوع نوید و بشارت است، پیشرفتی حاصل شده برای اسلام و افتخاری به دست آمده است و خوب است مردم مطلع شوند، و یک وقت است حادثه سوئی برای عالم اسلام پیش آمده باز باید مسلمین از حال یکدیگر آگاه شوند، علت اینکه دو خطبه فرض شده اینست که در یکی به حمد و ثناء و تقدیس الهی پرداخته شود و در یکی دیگر به ذکر حوائج مردم و ارشاد و موعظه آنها پرداخته شود.

^۱. وسائل الشیعه " جلد اول صفحه ۴۵۷

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با کیفیت اداء نماز عیدین

لغات و اصطلاحات

عیدین: عید فطر و عید قربان

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف، دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز عیدین چگونه خوانده می‌شود؟ ۲. حکم نماز عیدین چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	<u>ارزشیابی</u> ۱. نماز عیدین چند قنوت دارد؟ ۲. نماز عیدین چگونه اداء می‌شود؟	

شاگردان درباره نماز عیدین به توضیح المسائل مراجع مراجعه نموده و ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

نماز عیدین که عبارتند از نمازهای عید فطر و قربان و دستور آنها قرار زیر است:

نماز عید فطر و قربان هر کدام دو رکعت است در رکعت اول حمد و سوره اء علی بخواند و بعد از قرائت پنج تکبیر بگوید و بعد از هر تکبیری این قنوت را بخواند:

«اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبَرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبَرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ؛ خدایا ای اهل بزرگی و عظمت و ای شایسته بخشش و قدرت و سلطنت و ای شایسته عفو».

«وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي؛ و رحمت و ای شایسته تقوی و آمرزش از تو خواهم به حق این روزی که»

«جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْراً [وَشَرَفاً]؛ قرارش دادی برای مسلمانان عید و برای محمد صلی الله علیه و آله ذخیره و شرف».

«وَمَزِيداً أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ؛ و فزونی مقام که درود فرستی بر محمد و آل محمد و درآوری مرا در هر خیری که».

«أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ؛ درآوردی در آن خیر محمد و آل محمد را و بروم آری از هر بدی و شری که برون آوردی».

«مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ؛ از آن محمد و آل محمد را - که درودهای تو بر او و بر ایشان باد - خدایا از تو خواهم».

«خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ مِنْهُ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْمَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛ بهترین چیزی را که درخواست کردند از تو بندگان شایسته ات و پناه برم به تو از آنچه پناه بردند از آن بندگان شایسته است».

پس تکبیر ششم بگوید و به رکوع رود و بعد از رکوع و سجود برخیزد به رکعت دوم و بعد از حمد سوره وَالشَّمْسِ بخواند پس چهار تکبیر بگوید و بعد از هر تکبیری آن قنوت را بخواند و چون فارغ شد تکبیر پنجم بگوید و به رکوع رود پس نماز را تمام کند و بعد از سلام تسبیح حضرت زهراء علیها السلام بفرستد و بعد از نماز عید دعاها را بسیار وارد شده است و شاید بهترین آنها دعای چهل و ششم صحیفه کامله باشد و مستحب است که نماز عید در زیر آسمان و بر روی زمین بدون فرش و بُوریا واقع شود و آنکه برگردد از مُصَلًی از غیر آن راهی که رفته بود و دعا کند از برای برادران دینی خود به قبولی اعمال.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با کیفیت ادای نماز آیات

لغات واصطلاحات

آیات: نشانه ها

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز آیات چند رکعت است؟ ۲. نماز آیات چند رکوع دارد؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. نماز آیات چند رکعت است؟ ۲. نماز آیات چند قنوت دارد؟ ۳. آیا نماز آیات را می‌توان به جماعت خواند؟	

شاگردان درباره کیفیت نماز آیات ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

احکام نماز آیات مطابق رساله آیه الله مکارم شیرازی

نماز آیات به واسطه چهار چیز واجب می شود:

۱- گرفتن خورشید؛

۲- گرفتن ماه، اگر چه مقدار کمی از آنها گرفته شود و کسی هم از آن نترسد؛

۳- زلزله اگر چه کسی هم نترسد؛

۴- رعد و برق و بادهای سیاه، سرخ و مانند اینها در صورتی که بیشتر مردم بترسند که بنابر احتیاط واجب باید برای این ها هم نماز آیات بخوانند.

اگر چیزهایی که نماز آیات برای آنها واجب است بیشتر از یک بار اتفاق بیفتد انسان باید برای هریک از آنها یک نماز آیات بخواند، مثلاً اگر دو بار زلزله شود باید دو نماز آیات بخواند. و همینطور اگر دو تا از آنها اتفاق بیفتد یعنی هم خورشید بگیرد و هم زلزله شود.

کسی که چند نماز آیات بر او واجب است اگر همه آنها برای یک چیز بر او واجب شده باشد، مثلاً سه مرتبه خورشید گرفته و نماز آنها را نخوانده است موقعی که قضای آنها را می خواند، لازم نیست معین کند که برای کدام دفعه آنها باشد، و همچنین است اگر چند نماز برای رعد و برق و بادهای سیاه و سرخ و مانند اینها بر او واجب شده باشد ولی اگر برای آفتاب گرفتن و ماه گرفتن و زلزله، یا برای دوتای اینها نمازهایی بر او واجب شده باشد بنابر احتیاط واجب باید موقع نیت معین کند؛ نماز آیاتی را که می خواند برای کدامیک از آنها است.

- چیزهایی که نماز آیات برای آنها واجب است در هر شهری اتفاق بیفتد فقط مردم همان شهر باید نماز آیات بخوانند و بر مردم جاهای دیگر واجب نیست، ولی اگر مکان آنها به قدری نزدیک باشد که با آن شهر یکی حساب شود، نماز آیات بر آنها هم واجب است.

از وقتی که خورشید یا ماه شروع به گرفتن می کند انسان باید نماز آیات را بخواند و بنابر اقوی وقت آن تا زمانی است که همه آن باز نشده باشد. و بنابر احتیاط واجب باید به قدری تأخیر نیندازد که شروع به باز شدن کند.

اگر خواندن نماز آیات را به قدری تأخیر بیندازد که آفتاب یا ماه شروع به باز شدن کند، بنابر احتیاط واجب باید نیت اداء و قضا نکند ولی اگر بعد از باز شدن تمام آن، نماز بخواند باید نیت قضا نماید. اگر مدت گرفتن خورشید یا ماه بیشتر از خواندن یک رکعت باشد ولی انسان نماز را نخواند تا به اندازه خواندن یک رکعت به آخر وقت آن مانده باشد باید نیت ادا کند بلکه اگر مدت گرفتن آنها به اندازه خواندن یک رکعت یا کمتر هم باشد باید نماز آیات را بخواند و ادا است.

موقعی که زلزله و رعد و برق و مانند اینها اتفاق می افتد، انسان باید فوراً نماز آیات را بخواند و اگر نخواند معصیت کرده و تا آخر عمر بر او واجب است و هر وقت بخواند ادا است.

اگر بعد از باز شدن آفتاب یا ماه بفهمد که تمام آن گرفته بوده، باید قضای نماز آیات را بخواند، ولی اگر بفهمد مقداری از آن گرفته بوده قضا بر او واجب نیست.

اگر عدّه ای بگویند که خورشید یا ماه گرفته است چنانچه انسان از گفته آنان یقین پیدا نکند و نماز آیات نخواند و بعد معلوم شود راست گفته اند، در صورتی که تمام خورشید یا ماه گرفته باشد باید نماز آیات را بخواند، و اگر دو نفر که عادل بودن آنان معلوم نیست بگویند خورشید یا ماه گرفته بعد معلوم شود که عادل بوده اند باید نماز آیات را بخواند بلکه اگر در هر دو صورت معلوم شود که مقداری از آن گرفته احتیاط واجب آن است که نماز آیات را بخواند. اگر انسان به گفته منجمین و کسانی که از روی قاعده علمی وقت گرفتن خورشید و ماه را می دانند، اطمینان پیدا کند که خورشید یا ماه گرفته، باید نماز آیات را بخواند و نیز اگر بگویند فلان وقت خورشید یا ماه می گیرد و فلان مقدار طول می کشد و انسان به گفته آنان اطمینان پیدا کند باید به حرف آنان عمل نماید، مثلاً اگر بگویند آفتاب فلان ساعت شروع به باز شدن می کند نباید نماز آیات را تا آن وقت تأخیر بیندازد.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با کیفیت ادای نماز میت

لغات و اصطلاحات

میت: جسم انسان بعد از مرگ

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. آیا نماز میت رکوع و سجده دارد؟ ۲. نماز میت چگونه خوانده می‌شود؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	<u>ارزشیابی</u> ۴. نماز میت چند تکبیر دارد؟ ۵. نماز میت چه شرایط دارد؟ ۶. آیا نماز میت را می‌توان به جماعت خواند؟	

معلومات تکمیلی

دستور نماز میت

آنچه در نماز میت واجب است در کتاب درسی آمده است اما بهتر است نماز میت به صورت زیر خوانده شود:
بعد از نیت و گفتن تکبیر اول بگوید:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَ نَذِيرًا بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ

بعد از تکبیر دوم بگوید:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اَرْحَمْ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ كَاَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ وَ بَارَكْتَ وَ تَرَحَّمْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَ آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَ صَلِّ عَلٰى جَمِيْعِ الْاَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِيْنَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّدِّيقِيْنَ وَ جَمِيْعِ عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِيْنَ.

بعد از تکبیر سوم بگوید:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِيْنَ وَ الْمُسْلِمَاتِ الْاَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْاَمْوَاتِ تَابِعْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُمْ بِالْخَيْرَاتِ اِنَّكَ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ.

بعد از تکبیر چهارم اگر میت مرد است بگوید:

اَللّٰهُمَّ اِنَّ هَذَا عَبْدُكَ وَ ابْنُ عَبْدِكَ وَ ابْنُ اَمَتِكَ نَزَلَ بِكَ وَ اَنْتَ خَيْرُ مَنْزُولٍ بِهِ اَللّٰهُمَّ اِنَّا لَا نَعْلَمُ مِنْهُ اِلَّا خَيْرًا وَ اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنَّا اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِيْ اِحْسَانِهِ وَ اِنْ كَانَ مُسِيْنًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَ اغْفِرْ لَهُ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ عِنْدَكَ فِيْ اَعْلٰى عَلِّيْنَ وَ اَخْلُفْ عَلٰى اَهْلِهِ فِي الْغَابِرِيْنَ وَ اَرْحَمُهُ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ وَ بعد، تکبیر پنجم را بگوید ولی اگر میت زن است بعد تکبیر چهارم بگوید:

اَللّٰهُمَّ اِنَّ هَذِهِ اَمَتُكَ وَ ابْنَةُ عَبْدِكَ وَ ابْنَةُ اَمَتِكَ نَزَلَتْ بِكَ وَ اَنْتَ خَيْرُ مَنْزُولٍ بِهِ اَللّٰهُمَّ اِنَّا لَا نَعْلَمُ مِنْهَا اِلَّا خَيْرًا وَ اَنْتَ اَعْلَمُ بِهَا مِنَّا اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَزِدْ فِيْ اِحْسَانِهَا وَ اِنْ كَانَتْ مُسِيْنَةً فَتَجَاوَزْ عَنْهَا وَ اغْفِرْ لَهَا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا عِنْدَكَ فِيْ اَعْلٰى عَلِّيْنَ وَ اَخْلُفْ عَلٰى اَهْلِهَا فِي الْغَابِرِيْنَ وَ اَرْحَمَهَا بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با کیفیت ادای نماز مسافر و شرایط آن

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز مسافر با چه تفاوتی با نماز غیر مسافر دارد؟ ۲. در چه شرایطی شخص مسافر محسوب می‌شود؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. نماز شکسته یا قصر به چه معنا است؟ ۲. در چه شرایطی باید نماز را قصر بخوانیم؟	

معلومات تکمیلی

کسانی که روزه بر آنها واجب نیست^۱

۱. مرد و زن پیر که روزه گرفتن برای آنها مشکل است می‌توانند روزه را ترک کنند، ولی باید برای هر روز یک مد (تقریباً ۷۵۰ گرم) گندم یا جو و مانند اینها به فقیر دهند و بهتر آن است به جای گندم و جو نان را انتخاب کنند و در این صورت احتیاط واجب این است به اندازه ای باشد که گندم خالص آن مقدار یک مد شود. کسانی که به خاطر پیری روزه نگرفته‌اند اگر در فصل مناسبی که هوا ملایم و روزها کوتاه است بتوانند قضای آن را به جا آورند احتیاط آن است که آن را قضا کنند.

۲. روزه بر کسانی که مبتلا به بیماری استسقاء هستند، یعنی زیاد تشنه می‌شوند و توانایی روزه گرفتن را ندارند و یا برای آنها بسیار مشکل است واجب نیست، ولی باید برای هر روز یک مد طعام که در مسأله قبل به آن اشاره شد کفاره بدهند و بهتر است که بیش از مقدار ضرورت آب نیاشامند و اگر بعداً بتوانند قضا کنند احتیاط واجب قضا کردن است.

۳. زنان بارداری که وضع حمل آنها نزدیک است و روزه برای حمل آنها ضرر دارد روزه گرفتن بر آنها واجب نیست، ولی کفاره‌ای را که در مسأله قبل گفته شد باید بدهند، اما اگر روزه برای خودش ضرر دارد روزه بر او واجب نیست کفاره هم ندارد، ولی بعداً قضا می‌کند.

۴. زنانی که بچه شیر می‌دهند خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن باعث کمی شیر آنها و ناراحتی بچه شود روزه بر آنها واجب نیست، ولی برای هر روز همان کفاره (یک مد طعام) واجب است، بعداً نیز باید روزه را قضا کنند، اما اگر روزه برای خودشان ضرر داشته باشد، نه روزه واجب است و نه کفاره، ولی باید بعداً روزه‌هایی را که نگرفته‌اند قضا نمایند. اگر کسی پیدا شود که بدون اجرت، بچه را شیر دهد یا شخصی پیدا شود که اجرت دایه را بی منت پردازد، در این صورت روزه گرفتن واجب است.

^۱. برگرفته از توضیح المسایل إبه الله مکارم شیرازی

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با نماز قضا

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز قضا چه نمازی است؟ ۲. نماز قضا چگونه خوانده می‌شود؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. <u>ارزشیابی</u> ۱. کسی که نمازی را در وقت آن نخواند آیا براو چیزی واجب است؟ ۲. نماز قضا چگونه نیت می‌شود؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

نماز به خاطر جایگاه بلندی که در اسلام دارد و در روایات اسلامی از آن به عنوان (ستون دین)، (پرچم اسلام)، (مرز بین ایمان و کفر)، (کلید بهشت) و مانند این ها یاد شده است؛ از این رو، سستی و سهل انگاری در انجام آن مورد نکوهش قرار گرفته و ترک عمدی آن نیز از گناهان کبیره شمرده شده است؛ کسی که نماز را سبک شمرده، در اول وقتش به جا نیاورد، یا به تأخیر انداخته بعد از وقت بخواند از شفاعت رسول خدا (ص) و معصومین (ع) محروم خواهد شد؛ چنانکه از رسول خدا (ص) نقل شده که فرمود:

(لَا يَنَالُ شَفَاعَتِي غَدًا مَنْ أَخَّرَ الصَّلَاةَ الْمَفْرُوضَةَ بَعْدَ وَقْتِهَا)^(۱)

شفاعت من در روز قیامت به کسی که نماز واجبش را تأخیر انداخته، در وقت آن نخواند، نمیرسد. با همه سفارشی که نسبت به نماز شده، گاهی دیده می شود که بعضی از روی عمد و یا به هر دلیل و بهانه ای، نماز واجب خود را نمی خوانند. در هر صورت خواندن نمازهای قضا شده بر انسان واجب است. بعضی از احکام این گونه نمازها به شرح زیر است:

- ۱- کسی که نماز قضا دارد، باید در خواندن آن کوتاهی نکند، ولی واجب نیست فوراً آن را به جا آورد.
- ۲- تا انسان زنده است اگر چه از خواندن نمازهای قضای خود عاجز باشد، دیگری نمی تواند نمازهای او را قضا نماید.
- ۳- کسی که چند نماز از او قضا شده و شماره آن ها را نمی داند، مثلاً نمی داند چهار تا بوده یا پنج تا، چنانچه مقدار کمتر را بخواند کافی است. همچنین اگر شماره آن ها را می دانسته و فراموش کرده، اگر مقدار کمتر را بخواند کفایت می کند.
- ۴- کسی که نماز قضا دارد می تواند نماز مستحبی بخواند.
- ۵- نماز مستحبی جای قضای نماز واجب را نمی گیرد.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با کیفیت ادای نماز باران

لغات و اصطلاحات

استسقاء: طلب باران

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کارخانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. نماز باران چگونه نمازی است؟ ۲. نماز باران چند رکعت است؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. آیا نماز باران خطبه دارد؟ ۲. نماز باران به جماعت خوانده می‌شود یا فراداد؟	

معلومات تکمیلی

نماز باران یا استسقاء^۱

استسقا به معنای طلب باران است. خواندن این نماز وقتی مستحب است که نهرها خشک شود و باران نبارد و آسمان از ریختن بارانش بخل بورزد به جهت شیوع گناهان و کفران نعمتهای خدا و ندادن حق مردم و کم فروشی و خیانت در کیل و وزن و ظلم و نیرنگ زدن و ترک امر به معروف و نهی از منکر و ندادن زکات و حکم کردن بر خلاف آن چه خدا نازل کرده و گناهای دیگر نظیر اینها، گناهای که خشم و سخط پروردگار را برمی انگیزد و از آمدن باران جلوگیری می نماید همانطور که در روایات آمده است.

و کیفیت آن نظیر کیفیت نماز عید دو رکعت است که به جماعت برگزار می شود و فرادی خواندنش نیز بامید اینکه مستحب باشد اشکالی ندارد.

در نماز باران بعد از حمد و سوره رکعت اول پنج بار تکبیر می گوید و بعد از هر تکبیر قنوت می گیرد و در رکعت دوم بعد از حمد و سوره چهار تکبیر و بعد از هر تکبیر یک قنوت انجام می دهد و در قنوت های نماز باران هر دعائی که بخواند کافی است البته بهتر آن است که قنوتها مشتمل بر طلب باران باشد از خدای رحمان و عطوف طلب کند که عطوفت و رحمتش را شامل او و مردم او بسازد و درهای آسمان را برحمت و باران خود بگشاید و قبل از دعاء در هر قنوت نخست بر محمد صلی الله علیه و آله و آل او علیهم الصلوٰة و السلام درود بفرستد و مستحبات این نماز چند چیز است.

۱. اینکه حمد و سوره آن را بصدا یا بلند قرائت کند و آن سوره هائی را که در نماز عید فطر و قربان مستحب بود انتخاب نماید.

۲. اینکه مردم سه روز روزه بگیرند و روز سوم برای نماز بیرون روند و آن روز دوشنبه باشد و اگر میسر نشد روز جمعه بخاطر شرافت و فضیلتش بیرون شوند.

۳. اینکه امام جماعت باتفاق مردم بطرف صحرا حرکت کند و حرکتشان با وقار و سکینت و خشوع و با حالت درخواست باشد و برای نماز محلی پاک و نظیف را انتخاب کند و بهتر آن است که بیرون شدنشان با قیافه و هیئتی باشد که رحمت خدا را جلب کند مثل پا برهنه بودن و امثال آن.

۴. اینکه منبر را هم با خود بطرف صحرا ببرند و مؤذنه‌های شهر پیشاپیش امام جماعت حرکت کنند:

۵. اینکه آدابی را که بزرگان شیعه در این باب آورده اند رعایت کنند مثل اینکه پیرمردان و اطفال و معلولین و حیوانات را با خود ببرند اطفال را از مادران و اطفال حیوانات را از مادرها جدا کنند تا صدای ضجه و گریه زیاد شود و بدین وسیله دریای رحمت الهی بخروش آید و لازم است مسلمانان نگذارند کفار و مسیحیان و یهودیان که اهل ذمه اند و سایر کفار با آنان بصحرا بیایند.

^۱ برگرفته از کتاب تحریرالوسیله آیه الله خمینی جلد ۱ ص ۲۴۵

برخی از احکام نماز باران

۱. بهتر آن است که نماز باران را در وقت نماز عید (یعنی از طلوع خورشید تا ظهر) انجام دهند هرچند که بعید نیست وقت مخصوصی نداشته باشد.

۲. نماز باران اذان و اقامه ندارد بلکه مؤذن بجای اذان و اقامه سه مرتبه می گوید: «الصلوة»

۳. بعد از آن که امام جماعت از نماز خارج شد مستحب است عباى خود را پشت و روی کند یعنی طرف راست آن را به طرف چپ و طرف چپ را سمت راست خود بیندازد و بالای منبر رود و روی بقبله نموده صد مرتبه با صدای بلند تکبیر بگوید سپس روی از قبله بطرف مردم سمت راست خود نموده با صدای بلند صد بار سبحان الله می گوید و سپس به طرف مردمی که در سمت چپ قرار دارند بر گردانیده صد بار با صدای بلند لا اله الا الله می گوید آن گاه رو به مردم می کند و صد بار حمد خدا می گوید که در گفتن آن نیز عیبی ندارد صدای خود را بلند کرده همچنانکه عیبی ندارد مردم نیز در گفتن این ذکرها امام را متابعت نموده آنان نیز بگویند بلکه حتی مثل امام صدا را بگفتن اذکار بلند کنند وای بسا که بلند کردن صدا زودتر رحمت الهی را جلب نموده امید رسیدن به مقصود را بیشتر کند.

آن گاه امام دستها را بدعا برمی دارد مردم نیز دعا می کنند و در دعا کردن پافشاری می کنند و سعی می کنند در دعا تضرع و زاری کنند از خدا طلب عطف و رحمت کنند التماس کنند و عیبی ندارد که تنها امام دعا کند و مردم آمین بگویند، آن گاه امام شروع می کند به ایراد خطبه و در خطبه مبالغه می کند در تضرع و طلب عطف و رحمت و بهتر آن است که بعضی از خطبه هائی که از معصومین وارد شده را انتخاب کند نظیر خطبه ای که از مولایمان امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شده و در اولش آمده: (الحمد لله سابغ النعم) تا آخر و بهتر آن است که دو بار خطبه بخواند همان طور که در نماز عید دو بار باید بخواند چیزی که هست خطبه دوم را به نیت رجاء ایراد کند نه بعنوان دستور.

بخش سوم
سیره و حدیث

معلومات تکمیلی بخش

همانطوری که در آغاز کتاب یادآور شدیم تعلیمات اسلامی دارای سه بخش است: اعتقادات، احکام و اخلاق. بخش سیره در واقع بخش اخلاق است. شاکله روابط اجتماعی اصولاً اخلاق است. اخلاق در هر جامعه ای اگر رعایت شود آن جامعه به سوی خوشبختی و موفقیت حرکت خواهد کرد.

زیرا اخلاق با درون و وجدان انسانها سروکار دارند. اخلاق نیکو وجدان انسانها را بیدار می سازد و به عنوان یک پلیس مخفی افراد را از درون کنترل می کند. در هر جامعه ای هر قدر نظام اداری و پلیسی قدرتمند باشد اما از سوی عموم مردم زمینه روانی توجه و رعایت قانون فراهم نباشد قانون اجرا نخواهد شد. بنابر این در هر جامعه ای اخلاق مهمترین پایه است.

بخش سیره در حقیقت عهده دار این مهم است. این بخش با القای ارزشهای اخلاقی به شیوه مدرن و جدید زمینه بیدار سازی وجدان اخلاقی را با کمک شما معلمان با اخلاص انشاءالله فراهم خواهد ساخت.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با مفهوم سیره

لغات واصطلاحات

سیره مصدر نوعی سیر است. سیر به معنای رفتار و و سیره به معنای رفتار خاص است.

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. شما در باره محتوای درس سیره و حدیث چه میدانید؟ ۲. سیره به چه معناست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می-کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می-دهند.
	ارزشیابی ۱. سیره چیست؟ ۲. سیره بر چند نوع است؟ ۳. بحث سیره چه ارتباطی با برنامه ریزی در زندگی دارد؟	

معلومات تکمیلی

معنی «سیره»

سیره در زبان عربی از ماده «سیر» است. «سیر» یعنی حرکت، رفتن، راه رفتن. لغت «سیره» را شاید از قرن اول و دوم هجری مسلمین به کار بردند. گواينکه در عمل، مورخين ما از عهده خوب بر نيامدند ولي لغت بسيار عالي انتخاب کردند. شايد قديمترين سیره‌ها را ابن اسحاق نوشته که بعد از او ابن هشام آن را به صورت یک کتاب درآورده است. «سیره» یعنی نوع راه رفتن. سیره بر وزن فعله است و فعله در زبان عربی دلالت می‌کند بر نوع. مثلاً جلسه یعنی سبک و نوع نشستن، و این نکته دقیقی است. سیر یعنی رفتن، رفتار، ولی سیره یعنی نوع و سبک رفتار آنچه مهم است شناختن سبک رفتار پیغمبر ﷺ است. آنها که سیره نوشته‌اند رفتار پیغمبر ﷺ را نوشته‌اند. این کتابهایی که ما به نام سیره داریم سیر است نه سیره. مثلاً سیره حلبیه سیر است نه سیره، اسمش سیره هست ولی واقعش سیر است. رفتار پیغمبر ﷺ نوشته شده است نه سبک پیغمبر در رفتار، نه اسلوب رفتار پیغمبر ﷺ، نه متد پیغمبر ﷺ.^۱

^۱ مرتضی مطهری، سیری در سیره نبوی، صص ۴۷ و ۴۸

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت تواضع

لغات و اصطلاحات

افراط: زیاده روی

تفریط: مخالف زیاده روی یا کم کاری و بی توجهی

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. تواضع چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. تواضع را تعریف کنید؟ ۲. زبان بدنی چیست ؟ ۳. چگونه می‌توان با رفتار خود دیگران را همانند که متواضع هستیم یا متکبر؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

شاگردان خاطره ای در باره فضیلت تواضع در ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

معنای تواضع

«تواضع» از ماده «وضع» در اصل به معنی فرو نهادن است، این تعبیر در مورد زنان باردار که مولود خود را به دنیا می آورند به عنوان وضع حمل گفته می شود و در مورد خسارت و زیان کردن و کمبود تعبیر «وضیعه» به کار می رود و هنگامی که به عنوان یک صفت اخلاقی گفته می شود مفهومش این است که انسان خود را پایین تر از آنچه موقعیت اجتماعی اوست قرار دهد، به عکس تکبر که مفهومش برتری جویی و قرار دادن خویش برتر از موقعیت فردی و اجتماعی اوست. بعضی از ارباب لغت «تواضع» را به معنی «تذلل» تفسیر کرده اند و منظور از تذلل در اینجا خضوع و فروتنی و تسلیم است.^۱

نه افراط و نه تفریط

در باره فضایل اخلاقی همواره دو روش افراط و تفریط وجود دارد. برخی انسانها به بعضی از فضایل بسیار افراطی عمل می کنند و زیاده روی می نمایند اما نسبت به بعضی دیگر بی توجهی (تفریط) می کنند. باید توجه داشت که ممکن است افراد در ارتباط با فضیلت تواضع نیز اینگونه عمل کنند. زیرا مفهوم تواضع به معنای خود را از دیگران برتر ندانستن و به دیگران ارج نهادن است، نه خود را خوار کردن و زیر بار ذلت رفتن. ممکن است فردی خود را در برابر دیگران از جهتی یا جهاتی دارای امتیاز ببیند، برای آنکه مبادا به غرور و تکبر مبتلا شود باید به جهات امتیاز خود توجه نکند، بلکه به امتیازهای دیگران، حتی احتمال پاره ای امتیازات در آنان توجه کند و به خاطر همان جهات امتیاز، فروتنی کند؛ اما ذلت امری است که معمولاً از ناحیه دیگران تحمیل می گردد و در ذلت، فرد ذلت پذیر تحقیر می شود. اگر تواضع با ذلت همراه شود، مردود است. زیرا علاوه بر اینکه تواضع یک فضیلت است عزت نفس نیز یکی از فضایل اخلاقی است. بنا براین هیچ مسلمانی حق ندارد حیثیت و اعتبار خود را لگدمال کند.

^۱ اخلاق در قرآن، ناصر مکارم شیرازی، جلد دوم

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با اقسام تواضع

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. تواضع بر چند قسم است؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. تواضع علمی چیست؟ ۲. تواضع اخلاقی را تعریف کنید؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

شاگردان خاطره ای در باره فضیلت تواضع در ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

مواردی که نباید تواضع کرد

در میان انسانها کسانی یافت می شوند که از رفتار متواضعانه و انسانی دیگران، سوء استفاده کرده و آن را حمل بر ضعف و ناتوانی می کنند. قرآن مجید، برای اینکه چنین راهی را بر سوء استفاده کنندگان ببندد، از مؤمنانی ستایش می کند که در برابر مسلمانان، فروتن ولی در برابر کفار بد اندیش، گردن فرازند: (اذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ)^۱ معصومین (علیهم السلام) نیز بر اساس این اصل قرآنی اگر تشخیص می دادند که افرادی از تواضع و فروتنی آنان سوء استفاده می کنند از چنین کاری خودداری می کردند، تا از گمراهی به در آیند. و به مردم نیز توصیه می کردند که از کرنش و تواضع در برابر کسانی که متکبر بوده و ارزشهای مادی را جایگزین ارزشهای معنوی کرده اند، پرهیزند. رسول خدا (ص) می فرماید: «مَنْ اَتَى ذَامِسْرَةً فَتَحَشَّعَ لَهُ طَلَبَ مَا فِي يَدَيْهِ، ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ؛ هر که نزد ثروتمندی برود و او را به خاطر دارایی اش کرنش کند، دو سوم دینش از بین رفته است.»^۲ عزت نفس مؤمن از نظر اسلام اهمیت زیادی دارد و باید حرمت مومن حفظ شود. بدون شک، فروتنی کردن با عزت نفس منافات ندارد، انسان می تواند در عین اینکه نسبت به مؤمنین، متواضع است، عزت نفس خویش را حفظ کرده و خود را تحقیر ننماید. حضرت علی (علیه السلام) می فرماید: چه زیباست، فروتنی ثروتمندان برای فقرا به منظور کسب آنچه در نزد خداست، و از آن زیباتر و با شکوهتر بی اعتنائی فقرا نسبت به ثروتمندان دنیا طلب است، زیرا آنان به خدای قادر، توکل کرده اند.»^۳ رسول خدا (ص) فرمود: «وقتی با مؤمنین متواضع برخورد کردید، برای آنها تواضع کنید، و اگر متکبرین را دیدید با آنها متکبرانه برخورد کنید، که این رفتار، موجب تحقیر و ذلت متکبران است»^۴

^۱. مائده آیه ۵۴

^۲. بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۱۶۹، اسلامیة

^۳. بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۲۳.

^۴. بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۱۲۳

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت امانتداری

لغات واصطلاحات

مصادیق: جمع مصداق به معنای نمونه های عینی و خارجی است.

فعالیت های تدریس

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسش های شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسش های جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. امانت چیست؟ ۲. امانتداری چیست؟ ۳. خیانت در امانت چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروه های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسش ها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. آیا امانتداری واجب است؟ ۲. انواع امانت را نام ببرید!	

معلومات تکمیلی

روایاتی در باب امانتداری

لزوم امانتداری

رسول خدا ﷺ فرمود: «لا إيمان لمن لا أمانة له؛ کسی که امانتدار نیست ایمان ندارد»^۱

قال علی علیه السلام: الأمانة تؤدّي إلى الصدق و نیز الأمانة تجرّ الرّزق و الحیانة تجرّ الفقر؛ امانت سبب راستگویی می شود و امانت روزی را افزایش می دهد و خیانت سبب فقر می شود.^۲

مصادیق امانت

قال رسول الله ﷺ «العلم و دینعه الله فی ارضه و العلماء ائمناء ه علیه، فمن يعمل بعلمه، أ دى الامانة؛ دانش امانت الهی در زمین است و دانشمندان امانتداران آن هستند، پس کسی که به علمش عمل کند امانت را ادا کرده است».

قال الصادق علیه السلام «و لیس لا حدّ أن یحدث بحديث یکنمه صاحبه ، الا ان یكون ثقة او ذکر له بخیر؛ هیچ کس حق ندارد سخنی را که صاحبش آن را پنهان می کند به دیگران بگوید مگر اینکه آن فرد مورد اعتماد باشد یا به قصد خیر آن را یادآوری کند».

قال رسول الله ﷺ «یا ابا الحسن ! أدّ الأمانة الی البرّ و الفاجر، فیما قلّ أ و جلّ، حتّى فی الخیط و المخیط؛ ای ابالحسن امانت را ادا کن چه صاحب آن نیکو کار یا بدکار باشد، چیزی کم باشد یا بزرگ باشد حتی اگر تار و سوزنی باشد».

نشانه های امین

«لا تكون الامین امینا حتّی یؤ تمّن علی ثلاثة: فیؤ دّیها علی الا موال و الا سرار و الفر ، و ان حفظ اثنين و ضیع واحدة، فلیس بأمین؛ امانتدار وقتی امانتدار خواهد شد که بر سه چیز امانتدار باشد: اموال، اسرار دیگران و آبروی ناموسی دیگران، اگر کسی دوتا از این امانتها را رعایت کرد و به سومی خیانت کرد امین نیست».^۳

ادای امانت معیار ارزش

قال الصادق علیه السلام «لا تنظروا الی طول رکوع الرّجل و سجوده ، فانّ ذلك شیء اعتاده ، فلو ترکه استوحشه ، ولكن انظروا الی صدق حدیثه و أداء أمانته؛ امام صادق فرمود به طولانی بودن رکوع و سجود افراد نگاه نکنید چون این چیزی است که فرد به آن عادت کرده و اگر آن را ترک کند وحشت می کند بلکه به راستگویی در سخن گفتن و امانتداری او بنگرید».

۱. بحار / ۷۲ / ۹۸

۲. بحار / ۷۸ / ۶۰

۳. بحار / ۶۰۷۸ /

۴. وسائل / ۵ / ۴۷۱

۵. بحار / ۷۷ / ۴۱۸

۶. تحف العقول / ۳۶۶

۷. کافی / ۱۶۷۳ /

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت امانتداری

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف، دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. امانتداری چیست؟ ۲. خیانت در امانت چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد. درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. امانتداری چه فواید دارد؟ ۲. خیانت چه اثرات منفی دارد؟	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند. شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

کار خانگی

شاگردان خاطره ای در باره فضیلت امانتداری در ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

راست گویی و امانت داری

(صدق) و (امانت داری) دو اصل از اصول اخلاق اسلامی هستند که ارتباط نزدیکی بایکدیگر دارند؛ امانت داری، نتیجه راستگویی است و راستگویی، نتیجه امانت داری است. امیر مؤمنان علیه السلام در مورد ارتباط این دو فضیلت می‌فرماید: (إِذَا قُوِيَتْ الْأَمَانَةُ كَثُرَ الصِّدْقُ؛ هر چه امانت داری، قوی‌تر گردد، راستی، بیشتر می‌شود).

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با رذیلت بدزبانی

لغات و اصطلاحات

عفت زبان: این کلمه کنایه از این است که زبان هم می تواند کارهای خوب انجام دهد (با راستگویی) و هم کارهای بد (دروغ گویی) عفت زبان سطحی بالاتر است و آن اینکه هیچ کس نباید خلاف شأنی که دارد سخن بگوید. و سخنان بد به زبان آورد.

فعالیت های تدریس

وقت	فعالیت های معلم	فعالیت های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسش های شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسش های جدید برای آماده ساختن متعلم برای درس جدید ۱. بدزبانی چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروه های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسش ها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. بدزبانی چیست؟ ۲. بدزبانی چه آثار و پیامدهای منفی دارد؟ ۳. سزای بدزبانی چیست؟	

معلومات تکمیلی

دو نمونه از سیره در برخورد با بدگویی

بین امام سجاد علیه السلام و پسر عموی او (حسن بن حسن) کدورتی وجود داشت. حسن که در دل ناراحت بود به فکر آزار آن حضرت افتاد. از این رو به مسجد رفت که امام علیه السلام و اصحابش با یکدیگر بودند. در برابر امام علیه السلام قرار گرفت و آنگاه بدگویی و سخنان آزار دهنده ای نبود مگر اینکه نسبت به آن حضرت رواداشت و امام علیه السلام در برابر همه سخنان او سکوت کرد. وقتی بدگوییهای او به پایان رسید رها کرد و رفت. چون شب فرا رسید امام سجاد علیه السلام به منزل او رفت و درب زد وقتی حسن دروازه منزل خود را باز کرد به او فرمود: ای برادر اگر در آنچه که به من بدگویی کردی راست گفتی خداوند (ج) مرا ببخشد و اگر نسبت دروغ دادی خداوند تو را مورد بخشش قرار دهد و السلام عليك و رحمة الله. آنگاه برگشت و رفت. حسن که این برخورد زیبای امام علیه السلام را مشاهده کرد بدنبال او رفت و امام را در بغل گرفت و گریه کرد، آنگاه قسم یاد کرد دیگر به آن سخنان و کارهای زشت باز نخواهد گشت. امام علیه السلام هم به او فرمود: من هم نسبت به آنچه گفتی تو را حلال کردم.^۱

روزی امام سجاد علیه السلام از منزل خارج شد، مردی به او برخورد کرد و حضرت را مورد بدگویی قرار داد. غلامان و اطرافیان امام علیه السلام بسوی او رفتند تا وی را تنبیه کنند. امام علیه السلام فرمود: او را رها کنید آنگاه در برابر آن مرد جسور قرار گرفت و گفت: عیبهای من که خداوند (ج) آنها را پوشانده است بیشتر از آن است که تو از آنها آگاه نشده ای. آیا نیازی داری که آن را بر آورده سازم؟

مرد جسور خجالت زده شد. آنگاه امام علیه السلام عبائی که بر شانه داشت به دوش او انداخت و دستور داد هزار درهم به او دادند. پس از این واقعه آن مرد همواره به امام علیه السلام می گفت: شهادت می دهم که تو از اولاد پیامبران علیهم السلام هستی.^۲

^۱. کشف الغمه، ج ۲، ص ۲۸۷.

^۲. کشف الغمه، ج ۲، ص ۲۹۳.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با آداب غذا خوردن از نظر اسلام

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. آداب غذا خوردن را نام ببرید؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. آداب غذا خوردن به چه معناست؟ ۲. نمونه هایی از آداب غذا خوردن را نام ببرید!	

معلومات تکمیلی

روایاتی در باب آداب غذا خوردن

امام علی علیه السلام فرمودند: «به هنگام غذا خوردن خدای را یاد کنید و از بیهوده گوئی اجتناب نمائید زیرا که طعام نعمت و رزقی از خداوند است و بر شماست که در آن خدای را یاد کرده و شکر گوئید.»^۱ حضرت علی علیه السلام فرمودند: «در شروع به غذا خوردن ، نمک بخورید، اگر مردم می دانستند نمک چه خاصیتی دارد هر آینه به جای داروهای مجرب دیگر آن را انتخاب می کردند.»^۲

امام علی علیه السلام (علیه السلام) فرمودند: « شستن دست ها قبل از غذا، رزق را زیاد می کند، لباس ها را از آلودگی حفظ می نماید و چشم را تقویت می کند.»^۳

امام علی علیه السلام فرمودند: «خوراکت را کم کن تا بیماری تو کم گردد.»^۴

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «محبوبترین شما در پیشگاه خدا آنکس است که کم خوراکتر و سبکتر باشد.»^۵
رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «بر حذر باش از آنکه ، بخوری آنچه را اشتها نداری که باعث حماقت و نادانی می گردد.»^۶

امام علی علیه السلام فرمودند: «از همیشه سیر بودن و بسیار خوردن پرهیزید که این کار بیماری ها و رنج ها را بر می انگیزاند.»^۷

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «هر که لقمه ای از حرام بخورد، تا چهل شب نمازش مقبول نگردد و تا چهل روز دعایش مستجاب نشود و هر گوشتی که از حرام بروید، آتش به آن سزاوارتر باشد.»^۸

۱. فروع کافی، ج ۶، ص ۲۹۶

۲. طب الانمه، ص ۷۰

۳. خصال، ص ۶۱۲

۴. غررالحکم، ج ۱، ص ۱۱۴

۵. کنز العمال، ج ۱۵، ص ۲۶۱

۶. لئالی الاخبار، ش ۲

۷. غررالحکم، ج ۵۱، ص ۱۵۱

۸. بحار الانوار، ج ۶۶، ص ۳۱۴

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با آداب غذا خوردن

لغات و اصطلاحات

آداب: جمع ادب، مجموعه بایدهایی که سبب زینت دادن رفتار می گردد.

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. آداب غذا خوردن به چه معناست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. آداب به چه معناست؟ ۲. آداب غذایی با احکام غذایی چه تفاوتی دارد؟ ۳. آیا گفتن بسم الله در آغاز غذا جزو آداب غذایی است یا احکام غذایی؟	

شاگردان خاطره ای در باره آداب غذایی ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

تحصیل روزی حلال

فضل بن ابی قره می گوید؛ بر امام صادق علیه السلام وارد شدیم در حالی که او بر روی دیواری مشغول کار بود. عرض کردیم: خداوند (ج) ما را فدای شما گرداند اجازه دهید ما این کار را برای شما انجام دهیم یا اینکه غلامان آن را انجام دهند.

امام علیه السلام فرمود: نه، بگذارید خود آن را انجام دهم زیرا من دوست دارم که خداوند عزوجل مرا ببیند در حالی که بادهای خود کار می کنیم و بازحمت دادن به خود در طلب مال حلال هستم.

آنگاه فرمود: «امیرالمومنین علیه السلام برای تحصیل حاجت خود تلاش می کرد و دوست داشت که خداوند (ج) او را ببیند که خود را در طلب حلال به زحمت انداخته است.»^۱

^۱ محجة البیضاء، ج ۳، ص ۱۴۷

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت قناعت

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. قناعت چیست؟ ۲. قناعت از نظر روانی چه تاثیری بر افراد دارد؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می-کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. قناعت چیست؟ ۲. قناعت در زندگی فردی چه تاثیرات مثبتی دارد؟ ۳. کارکرد اجتماعی قناعت چیست؟	

معلومات تکمیلی

دو داستان از گلستان سعدی در فضیلت قناعت

سائلی (گدایی) از اهالی مغرب (قسمتهای آفریقای شمالی) در شهر حلب (واقع در سوریه) محل بازرگانان عرب آمد و گفت: «اگر شما انصاف می داشتید، و ما قناعت، رسم سؤال و گدایی از جهان برداشته می شد.»

ای قناعت! توانگرم گردان که ورای تو هیچ نعمت نیست
گنج صبر، اختیار لقمان است هر که را صبر نیست، حکمت نیست

یکی از علما، عیال وار بود و از این رو خرج بسیار داشت، ولی در آمدش اندک بود، ماجرا را به یکی از بزرگان ثروتمند که ارادت بسیار به آن عالم داشت، بیان کرد، آن ثروتمند بزرگ، چهره در هم کشید، و از سؤال آن عالم خوشش نیامد.

ز بخت روی مرو که عیش بر او نیز تلخ

گردانی ترش کرده پیش یار عزیز

به حاجتی که روی تازه روی و خندان رو

فرو نیندد کار گشاده پیشانی

آن ثروتمند بزرگ، کمی بر جیره ای که به عالم می داد افزود، ولی از اخلاص او به آن عالم بسیار کاسته شد، پس از چند روز، وقتی که عالم آن محبت قبلی را از آن ثروتمند ندید، گفت:
نامم افزود آبرویم بینوایی به از مذلت خواست کاست.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با لزوم رعایت بهداشت

لغات و اصطلاحات

استنشاق: شستشوی بینی

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. بهداشت فردی چیست؟ ۲. بهداشت چه تاثیری بر زندگی فردی و اجتماعی دارد؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. آیا بهداشت فردی با سلامتی ارتباطی دارد؟ ۲. نمونه های بهداشت فردی چیست؟ ۳. آیا غسل نمونه ای از رعایت بهداشت فردی است؟	

شاگردان در باره تاثیر بهداشت فردی بر سلامتی فرد و جامعه ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

فواید صحی مقدمات نماز

علاوه بر فواید معنوی و روانی که برای نماز وجود دارد، این عبادت بزرگ دارای فواید و آثار بی شمار بهداشتی نیز هست که برخی از آنها از واجبات و برخی دیگر از مقدمات نماز محسوب می شوند و در اینجا به اختصار به بعضی از فواید آن اشاره می شود:

۱. نظافت لباس: در نماز لازم است لباس انسان از هر نوع نجاستی پاک باشد و گرنه نماز باطل خواهد بود.

۲. نظافت جسم: بدن نماز گزار نیز باید از کلیه نجاستها پاک باشد.

نکات صحی وضو

دکتر موفق شاطی می گوید: «وضو که شستشوی موضعی یا شستن اعضای معینی از بدن است و بخصوص که سفارش گردیده که از آب سرد استفاده شود، باعث انقباض و انبساط عروق شرعیه گردیده و این خود دارای فواید بسیاری است و در حفظ تندرستی جسم اثر فوق العاده ای خواهد داشت، زیرا از طرفی تعادل فشار خون را حفظ کرده و باعث می شود که قلب نیز کار خود را بهتر انجام دهد، و گلبول های سرخ رنگ نیز افزایش یافته و عمل مبادلات کیمیایی جسم را نیز به نشاط و فعالیت وا می دارد، از طرفی حرکات تنفس نیز تقویت شده و بر مقدار اکسیژن داخلی و گاز کربنیک یا اکسید دو کربن خارجی بدن نیز افزوده خواهد شد. از طرفی وضو یا شستشوی بعضی از اعضای بدن که خالی از مو باشد اثر کلی بر روی جسم خواهد گذاشت، زیرا هم بر مقدار ادرار افزوده شده و باعث می گردد که سموم بیشتری از بدن دفع گردد و هم اشتهای به غذا بیشتر شده و در نتیجه عمل هضم نیز بهتر انجام خواهد شد.»^۱

فواید صحی استنشاق

استنشاق شستشوی بینی از مقدمات نماز است. شخص رسول گرامی اسلام ﷺ همیشه هنگام وضو گرفتن آب در داخل بینی استنشاق می نمودند و مکررا این امر مستحبی را به مسلمین توصیه می کردند. نظافت خیشوم مجرای تنفس بینی یکی از مستحبات وضو گرفتن و نماز است. و همان طور که می دانید میکروب ها با تنفس از راه بینی وارد بدن انسان می شوند و بینی مانند صافی عمل می کند؛ یعنی پیچ و خم ها و موهای داخل بینی و مخاط مرطوب مانع ورود میکروب به داخل بدن می شوند، پس لازم می آید که انسان همیشه این عضو از صورت را که در حقیقت راه تنفسی است به وسیله شستشو با آب سرد پاکیزه نگاه دارد تا لانه کثافت و میکروب ها نگردد.

وقتی که شما استنشاق می کنید و با بینی خود، آب را بالا می کشید، فوراً بر روی عصب سمپاتیک شما اثر کرده و به جهت آن سوزش و اشک چشم و سرخی چهره را در خود احساس می کنید، علاوه بر اینها سردردهایی که بر اثر هوای ناسالم و خستگی به وجود می آید را از بین می برد و این کاری است که یک نماز گزار واقعی هر روز چند بار هنگام وضو گرفتن انجام می دهد.^۲

^۱. پاسخ ما، سید حسن ابطی، ص ۴۰۷ و اسلام و علم جدید، عبد الرزاق نوفل

^۲. فلسفه احکام، ص ۲۴۵ و اعجاز اسلام در پیشگویی علوم جدید، ص ۶۴.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با بهداشت فردی

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. بهداشت فردی چیست؟ ۲. رعایت بهداشت چه تاثیری بر سلامتی افراد دارد؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.
	ارزشیابی ۱. آیا ناخن گرفتن ربطی به بهداشت فردی دارد؟ ۲. پاک نگه داشتن خانه چه تاثیری بر سلامتی افراد دارد؟	

شاگردان خاطره ای در باره لزوم رعایت بهداشت فردی ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی: بهداشت فردی:

اسلام آیین جامع و کاملی است، که در تمام شؤونات فردی و اجتماعی دارای برنامه و توصیه میباشد. یکی از مواردیکه روی آن تأکید ورزیده پاکی و نظافت است، پیامبر گرامی اسلام ﷺ میفرماید: «ان الله طيب يحب الطيب نظيف يحب النظافة. خداوند پاکیزه است و پاکیزه گوی را دوست دارد، خداوند نظیف است و نظافت را دوست دارد.»^۱

در حدیث دیگری از وجود مبارک پیامبر اکرم ﷺ آمده: طهروا هذه الاجساد طهرکم الله، فانه ليس عبد يبيت طاهرا الا بات معه ملك في شعاره و لا يتقلب ساعة من الليل الا قال: اللهم اغفر لعبدك فانه بات طاهراً پیامبر اسلام فرمود: این بدن‌ها را پاکیزه کنید که خداوند شما را پاکیزه گرداند. بدرسیتکه بنده شب را با طهارت سپری نمی کند مگر اینکه فرشته ای با او شب را به پایان می رساند. و هر لحظه ای که در خواب از این پهلوی به آن پهلوی می غلطد، فرشته برایش از خداوند طلب مغفرت می کند و میفرماید خداوند این بنده ای تو شب را با طهارت سپری کرده.^۲

با توجه به فرمایشات رسول مکرم اسلام خداوند متعال دین اسلام را برپاکی (روحی و جسمی) پایه گذاری نموده است وقتی روح و جسم آدمی پالایش یافت، آنگاه جامعه تبدیل به مدینه فاضله می گردد.

^۱ - (صحیح ترمذی ح ۲۷۹۹)

^۲ - کنترل العمال ح ۲۶۰۰۳

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با اهمیت کار

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. کار چیست؟ ۲. رابطه کار و کسب روزی چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. شیوه منطقی بدست آوردن پول و نان چیست؟ ۲. آیا با دعا، بدون عمل می توان کسب روزی کرد؟	

شاگردان خاطره ای در باره اهمیت کار و تلاش ۵ سطر بنویسند!

معلومات تکمیلی

کار و تلاش در زندگی امام علی علیه السلام ۲

امیرالمومنین علی علیه السلام از علاقه‌مندترین افراد به کار بود حتی در ایام خلافتش کار می‌کرد زمین قله می‌کرد و چاه حفر می‌کرد و به زراعت می‌پرداخت. مردی امیرالمومنین علیه السلام را با بار شتری از هسته خرما دید از او پرسید: چه حمل می‌کنی؟ امام فرمود: صد هزار نهال خرماست.^۱ به این معنا که تمام هسته های خرما را میکارد و نهال خرما خواهد شد. به خاطر تلاش و پشتکارش بی نیازترین شخص زمان خود بود و گفته‌اند: وی هزار بنده را با دسترنج خود آزاد کرد.^۲ با وجود کارهای فراوان و تلاش توانفرسایی که در مزرعه، جامعه و دولت داشت هیچگاه وظیفه تربیتی خود در داخل خانواده را فراموش نمی‌کرد او به خانواده‌اش در کارهای خانه کمک می‌کرد گفته‌اند: که امیرالمومنین علیه السلام هیزم جمع می‌کرد و آب می‌آورد و جارو می‌زد.^۳ امیرالمومنین علیه السلام در کنار کارهای زیاد خود در اداره امور کشور وظیفه تامین معاش خانواده‌اش را فراموش نمی‌کرد در حالی که می‌توانست نیازهای خود را از بیت المال تامین کند. امام همیشه راه سخت و دشوار را انتخاب می‌کرد تا به نسلهای آینده درسی را بیاموزد که در طول زندگی شان آن را به خاطر داشته باشند امام علیه‌السلام کار را دوست می‌داشت و می‌فرمود: «ان الله يحب المحترف الامين؛ خداوند (ج) کارگر امین را دوست می‌دارد.^۴

۱. - کلینی کافی: ۷۴/۵.

۲. همان: ۴/۷۴/۵.

۳. الفقیه: ۴۵۷/۱۰۴/۳.

۴. همان: ۳۶۷/۹۵/۳.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با ضرورت احترام به والدین

فعالتهای تدریس

وقت	فعالتهای معلم	فعالتهای متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. احترام به والدین چیست؟ ۲. فلسفه احترام به والدین چیست؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می کند. معلم دانش آموزان را به گروههای مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می دهد. معلم به پرسشها پاسخ می دهد.	شاگردان درس را خوب گوش می دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می دهند.
	ارزشیابی ۱. احسان به والدین به چه معناست؟ ۲. احترام به والدین چیست؟	

معلومات تکمیلی

احترام به والدین

مردی به محضر رسول ﷺ مشرف می گردد و عرض کرد: یا رسول الله ﷺ به چه کسی نیکی کنم؟ پیامبر ﷺ فرمود: به مادرت.

دوباره سوال کرد سپس به چه کسی نیکی کنم؟ حضرت ﷺ فرمود: به مادرت.

بار دیگر سوال کرد سپس به چه کسی نیکی کنم؟ حضرت ﷺ فرمود: به مادرت.

بار چهارم سوال کرد آنگاه به چه کسی نیکی کنم؟ پیامبر ﷺ فرمود: به پدرت^۱.

ارزش نیکی به والدین

عمار بن حیان می گوید: به امام صادق علیه السلام خبر دادم که فرزندان اسماعیل به من نیکی می کنند. حضرت فرمود: من اسماعیل را دوست داشتم و با این خبری که دادی او را بیشتر دوست می دارم. آنگاه فرمود:

وقتی خواهر رضاعی پیامبر ﷺ به محضر او آمد چون نگاه آن حضرت به او افتاد از دیدنش مسرور شد و زیر انداز خود را برای او پهن کرد و وی را بر آن نشاند، آنگاه با او شروع به صحبت کرد و می گفتند و می خندیدند. سپس مجلس آنها به پایان رسید و از محضر آن حضرت مرخص شد.

مدتی بعد برادر رضاعی پیامبر ﷺ که برادر خواهر رضاعی او بود به محضر پیامبر ﷺ شرفیاب شد اما حضرت آن رفتار خوب را که با خواهرش داشت با او نداشت. گفته شد یا رسول الله ﷺ! با خواهرت برخوردی داشتی که با برادرت که مرد بود نداشتی؟ حضرت در پاسخ فرمود: زیرا خواهر رضاعی ام نسبت به پدر و مادرش رفتار بهتری از برادرش دارد^۲.

احترام به پدر

ابراهیم بن شعیب گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: پدرم پیر و ضعیف شده است و ما برای قضا حاجت، او را به مستراح حمل می کنیم. حضرت ﷺ فرمود: اگر می توانی این زحمت را هم از او برداری چنین کن. و به دهان او لقمه گذار که این اعمال در فردای قیامت سپری از آتش برای تو خواهد بود^۳.

۱. محجة البیضاء، ج ۳، ص ۴۳۹

۲. محجة البیضاء، ج ۳، ص ۴۳۹

۳. محجة البیضاء، ج ۳، ص ۴۴۱.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف

آشنایی با ارزش مشورت

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۱۰ دقیقه)	سلام و احوال پرسی، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۵ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید ۱. مشورت چیست؟ ۲. چرا باید مشورت کنیم؟ ۳. با چه کسانی مشورت کنیم؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. ارزشیابی ۱. مشورت چه فوایدی دارد؟ ۲. با چه کسانی می‌توان مشورت کرد؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سؤالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

مشورت و ارزش آن

خداوند(ج) به پیامبرش دستور می دهد که با مردم مشورت نماید و می فرماید: (وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ) امام علی علیه السلام تبادل افکار را منشاء رشد فکری و ترقی انسان دانسته و فرموده است: «مَنْ شَاوَرَ الرَّجَالَ شَارَكَهَا فِي عُقُولِهَا؛ کسی که با مردانی به مشورت پردازد، در عقل آنان سهیم گشته است».^۱

اگر فرد یا جامعه ای به چنین کاری خو بگیرد، لغزشها و اشتباهاتش به حداقل می رسد، و در مقابل، کار آیی، کار دانی، رشد فکری و فرهنگی و شکوفایی علمی و اجتماعی اش، شتاب فزاینده می گیرد، و شاید سرّ اینکه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم مشورت را رحمت نامیده است، همین باشد. حضرت امیر علیه السلام ضمن ایراد خطبه ای در صفین فرمود: «فَلَا تُكْفُوا عَنْ مَقَالَةٍ بِحَقٍّ، أَوْ مَشُورَةٍ بَعْدَلٍ؛ از گفتن حق و مشورت واقع بینانه و عادلانه خودداری نکنید».^۲

^۱. شرح غررالحکم، ج ۵، ص ۳۴۰، چاپ دانشگاه تهران

^۲. نهج البلاغه، فیض، خطبه ۲۰۷، ص ۶۸۷.

زمان تدریس: یک ساعت درسی (۴۵ دقیقه)

وسایل مورد نیاز: تخته سفید و مارکر یا تخته سیاه و تباشیر

اهداف: آشنایی با فضیلت همیاری

لغات و اصطلاحات

تعاون: همکاری بادیگران

فعالیت‌های تدریس

وقت	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های متعلم
(۵ دقیقه)	سلام و احوال پرسى، آماده کردن صنف و دیدن کار خانگی درس گذشته و پاسخ به پرسشهای شاگردان.	
(۱۰ دقیقه)	پرسشهای جدید برای آماده ساختن شاگردان برای درس جدید. ۱. همکاری چیست؟ ۲. چرا باید نسبت به همدیگر همکاری کنیم؟	
(۳۰ دقیقه)	معلم عنوان، چکیده درس و لغات و اصطلاحات را روی تخته می‌نویسد.	شاگردان خلاصه درس را یادداشت می‌کنند.
	درس یک بار توسط یکی از شاگردان به دقت خوانده شود. معلم بعد از خواندن درس، اول درس را به طور خلاصه بیان نموده و با استفاده از مطالب "معلومات تکمیلی" درس را کامل تشریح می‌کند. معلم دانش آموزان را به گروه‌های مختلف تقسیم کرده و فرصت بحث جمعی را به آنان می‌دهد. معلم به پرسشها پاسخ می‌دهد. <u>ارزشیابی</u> ۱. تعاون چیست؟ ۲. مصادیق تعاون را نام ببرید! ۳. ضرورت تعاون در جامعه چیست؟	شاگردان درس را خوب گوش می‌دهند. شاگردان به تشریح استاد گوش می‌دهند. شاگردان در گروه‌های تعیین شده در باره مفاهیم درس گفتگو و تبادل نظر می‌کنند و نماینده هر گروه برای دیگران توضیح می‌دهد. شاگردان سوالات خود را مطرح می‌کنند. شاگردان به سوالات ارزشیابی پاسخ می‌دهند.

معلومات تکمیلی

ضرورت تعاون در جامعه

تعاون به عنوان یک اصل اخلاقی اجتماعی، اساس زندگی جمعی بشر و عامل اصلی در پیشرفت‌ها و پیروزی‌های روزافزون اوست؛ به گونه ای که بدون آن، هیچ جامعه ای شکل نخواهد گرفت و مسیر ترقی و کمال را طی نخواهد نمود. به همین دلیل، دین اسلام وجود تعاون را در جامعه ضروری دانسته و مسلمانان را به همکاری هر چه بیشتر فراخوانده است.

امیرمؤمنان (علیه السلام) ضمن تاءکید بر ضرورت تعاون در جامعه، در زمینه نیازمندی افراد به این امر پسندیده می‌فرماید: «... هیچ کس، هر چند که در شناخت و اجرای حق جایگاهی عظیم داشته و در کسب فضیلت دینی پرسابقه و پیشتاز باشد، در اجرای حقوق الهی که بدو تکلیف شده، بی نیاز از تعاون و همکاری دیگران نیست. و نیز هیچ کس، هر چند که دیگران کوچکش شمارند و چشمها حقیرش بینند، کمتر از آن نیست که در این زمینه نتواند کمکی بدهد یا کمکی بستاند.»^۱

در جای دیگر می‌فرماید: «مَنْ وَجَّهَ رَغْبَتَهُ إِلَيْكَ، وَجَبَتْ مَعُونَتُهُ عَلَيْكَ؛ کسی که رغبت (روی نیاز) خود را متوجه تو ساخت، یاری او بر تو لازم است.»^۲

^۱. نهج البلاغه، خطبه ۲۰۷، ص ۶۸۴

^۲. شرح غررالحکم، ج ۵، ص ۳۴۱